N.N. ZARIPOV   I.R.G'IYOSOVA

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI

Web interaktiv xizmatlar

BUXORO-2016

Ushbu uslubiy qo’llanma oliy o’quv yurtlari, akademik litsey va kasb – hunar kollejlari talabalari uchun mo’ljallangan bo’lib, bunda internetdan unumli foydalanish yo’llari, talabalarda kompyuterdan foydalanish, har bir o‘quvchining zamonaviy hisoblash texnikasi vositalarida ishlashini ta’minlash, kompyuter savodxonligini oshirish usullari yoritib berilgan.

Tuzuvchilar: **Zaripov N.N.** Buxoro Davlar Universiteti Fizika-matematika fakulteti “Axborot texnologiyalari” kafedra o’qituvchisi
G’iyosova I.R. Buxoro Madaniyat kolleji informatika fani o‘qituvchisi

Taqrizchilar: **Nurulloyev F.N.** Buxoro Davlar Universiteti Fizika-matematika fakulteti “Axborot texnologiyalari” kafedra o’qituvchisi
G‘aniyeva A. A. Buxoro Madaniyat kolleji o‘qituvchisi

Yigitlikda yig' ilmning maxzani

Qarilik chog'i xarj qilgin ani.

Alisher Navoiy

Kirish.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari xayotimizning barcha jabhalariga izchil kirib bormoqda. Mamlakatimizda axborotlashgan jamiyat qurish bo'yicha xalq ho'jaligi sohalarida, ishlab chiqarish va ta'lim tizimida keng miqiyosda isloxatlar olib borilmoqda. Axborotlashtirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarni jadal rivojlantirish hamda jamiyatning barcha sohalarida undan samarali foydalanish borasida ustivor yo'nalishlar belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2002-yil 30- maydagi "Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to'g'risida"gi farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 30-iyundagi 200-sonli "Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora tadbirlari to'g'risida"gi qarorining qabul qilinishi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarni sohalarga singdirish va ularni rivojlantirish borasida jadal qo'yilgan qadamlar hisoblanadi.

XIX asrda telegraf va telefonning ixtiro qilinish bilan boshlangan va insoniyat sivilizatsiyasini mutlaqo yangi bosqichga olib chiqqan axborot kommunikatsiya texnologiyalari erasi, bugungi kunda o'z taraqqiyotining yuqori cho'qqisiga chiqdi desak yanglishmagan bo'lamiz.

Zero, bugungi kunimizda internet – dunyodagi axborot almashinuvi va kommunikatsiya vositalari orasida eng ilg'or va ommabop bo'lib, u, o'sha telegrafdan boshlab ixtiro qilingan barcha axborot kommunikatsiya texnologiyalarining mantiqiy mohiyatlari – matnli xabar uzatish, tovush uzatish, tasvir uzatish kabilarni, o'zida yagona va yaxlit tizimga mujassamlashtirgan mukammal axborot-kommunikatsiya vositasiga aylandi.

Interaktivlik tushunchasi. Interaktiv xizmatlar tushunchasi.

Interaktivlik tushunchasi. Interaktivlik deganda biz, faqatgina, biz o’rganayotgan fan kesimida texnik vositalar, kompyuter, ularning dasturlari hamda foydalanuvchilar orasidagi o’rnatilgan muloqatni tashkil etish tushuniladi. Demak, Kompyuter dasturlari shunday yaratilganki, Biz u yordamida kompyuter bilan muloqat o’rnatamiz.

Umuman olganda interaktivlik bu muloqat tizimini tashkil etish bilan bog’liq. Ya’ni, maqsadga ko’ra tizim elementlari orasidagi axboriy ma’lumotlar almashinuvi.Ushbu tushuncha axborot nazariyasi, informatika va dasturlash, telekommunikastiya tizimlari, sostiologiya va boshqa sohalarda qo’llaniladi.

Interaktiv xizmatlar tushunchasi. Interaktivlik orqali foydalanuvchi moddiy, ma’naviy, ijtimoiy, iqtisodiy, axboriy va ishlab chiqarishning turli manbalaridan ko’riladigan manfaat mavjud bo’lsa, unga interaktiv xizmat qilingan deb tushuniladi. Ya’ni, kompyuter dasturlari orqali foydalanuvchiga interaktiv xizmat tashkil etilgan deb tushuniladi.

O‘zbekiston Respublikasida o‘quv-uslubiy interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy vositalar katta ro‘l o‘ynaydi. Oliy ta’lim muassasalarda interaktiv xizmatlar ko‘rsatish tizimini tashkil etuvchi axborot-ta’lim dinamik muhiti, ya'ni axborot boshqarish tizimini va undagi axborotlar asosida foydalanuvchilarga interaktiv xizmatlarni ko‘rsatish qobig‘ida interaktivlikni namoyish etish, albatta shakllantirilgan dasturiy ta’minot hamda undagi ayrim elementlari bilan bog‘liq. Bu interaktivlik elementlariga quyidagilar kiradi:

- **Yangiliklar tasmasi.** Oliy ta’lim muasasalarda ichki ob’ektlari haqidagi ma’lumotlarni beruvchi statik yangilik va tegishli axborotlarni (o‘zgarmas Web sayt) o‘z ichiga oladi. Har bir ob’ekt o‘zining shaxsiy Web saytlariga ega bo‘lib, uni ob’ekt administratori yangilab boradi va avtomatlashgan shaklda axborotlarning kalendarli arxivi shakllantiriladi.
- **Forum.** Ota-onalar va tashqi muhit foydalanuvchilar, oliy ta’lim muasasalarda talabalari va o‘qituvchilari, raxbariyat va xodimlar o‘zaro

muloqat qilishlari hamda barcha turdagi foydalanuvchilari darajali administratorlari bilan bog‘lanib, xabarlar almashadilar.

- **Xabarlar almashish.** Foydalanuvchilar xizmat vazifalari va darajalariga qarab shaxsga nisbatan “birga bir”, “birga ko‘p” va “ko‘pga bir” tamoyillari bilan xabarlar avtomatlashgan turda yoki inson tomonidan jo‘natishi va javob berishi mumkin. Misol uchun talabani darsga qatnashmaganligi avtomat shaklda ota-onalarga etkazilishi kabi. Xabarlar almashishida turli vositalardan foydalaniladi, jumladan elektron pochta, mobil aloqa vositalari kiradi.
- **Savol-javob (chat).** Tizim foydalanuvchilari bir-birlari bilan real vaqtda savol-javob qilish imkonini beradi.
- **Fikr bildirish.** Tizimda faoliyat olib boruvchi foydalanuvchilarga va oliy ta’lim muasasalarda ob’ektlarda taqdim etilayotgan axborotlarga nisbatan barcha foydalanuvchi shahslar ochiq va anonim shakllarda fikrlar va izohlar bildirishi mumkin.
- **Ovoz berish.** Foydalanuvchi hohishiga ko‘ra tizimdagi axborot resurslari, ob’ektlar faoliyatiga turli mezonlar bilan interaktiv shaklda ovoz berishi mumkin.
- **Hisoblagich.** Ob’ektlardagi axborotlarni ko‘rishlari va resurslarni ko‘chirib olshlar sonini tizim avtomatik turda hisoblab turadi.
- **Ma'umotlar bilan ishlash.** Tizimda bevosita faoliyat olib boruvchi foydalanuvchilar tegishli ma’lumotlari bilan ishlaydi. Ma’lumotlarni kiritish maydonlari mos turda quyidagi xususiyatlariga ega:
  - maydonlar o‘ziga mos bo‘lmagan axborotlardan himoyalangan bo‘lib, foydalanuvchiga turli ko‘rsatmalar beradi;
  - kiritilgan yoki tanlangan ma’lumotlar asosida keyingi ma’lumotlarni avtomatik ravishda kiritish taklif qilinadi;
  - kiritilgan ma’lumotlar va fayllar tizim axborot muxitida mavjudligi tekshirilib, takroriy ma’lumotlarning oldi olinadi.

- **Ma’lumotlarni izlash.** Tizimdan zarur ma’lumotlarni izlash butun tizim doirasida, oliy ta’lim muasasalarda kesimida, ob’ekt kesimida, bir xillikni tashkil etuvchi ob’ektlar kesimida katologlarga ajratilgan holda amalga oshirilishi mumkin. Ma'lumolarni izlashda foydalanuvchi axborotning dastlabki simvollarini kiritishi bilan asosida tizim bazasidan ma’lumotlar saralanadi va ro‘yhat shaklida tanlashni taklif etiladi. Misol uchun elektron adabiyotlarni izlashda foydalanuvchiga shunday interaktivlik imkoniyati yaratilgan.
- **Kerakli manzil ma’lumotlariga o‘tishlar.** Tizim axborot muxiti juda katta hajmdagi ob’ektlar va ma’lumotlarni o‘z ichiga olgan bo‘lsa ham, kerakli tugunlarga o‘tishlar foydalanuvchi uchun qulaylashtirilgan. Tizim avtomatik tarzda foydalanuvchi xizmat faoliyatiga qarab turgan tugunni hisobga olgan holda unga yaqin bo‘lgan tugunlarni taklif qilib turadi.

Bu keltirilgan xizmat turlari interaktivlik xususiyatlarini qamrab olgan bo‘lib, u foydalanuvchi va ob’ektlarga nisbatan tizim tomonidan kerakli o‘rinlarda taklif qilinadi.

Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy vositalar sharhi

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari xayotimizning barcha jabhalariga izchil kirib bormoqda. Mamlakatimizda axborotlashgan jamiyat qurish bo‘yicha xalq ho‘jaligi sohalarida, ishlab chiqarish va ta’lim tizimida keng miqiyosda isloxatlar olib borilmoqda. Axborotlashtirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarni jadal rivojlantirish hamda jamiyatning barcha sohalarida undan samarali foydalanish borasida ustivor yo‘nalishlar belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 2002-yil 30- maydagi “Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to‘g‘risida”gi farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 30-iyundagi 200-sonli “Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorining qabul qilinishi axborot-kommunikatsiya

texnologiyalarni sohalarga singdirish va ularni rivojlantirish borasida jadal qo‘yilgan qadamlar hisoblanadi.

Jumladan, davlat va ho‘jalik boshqaruvi, mahalliy davlat hokimiyati o‘rganlari faoliyatining samaradorligini oshirish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan foydalangan holda jismoniy va yuridik shahslar orasida tezkor muloqat va o‘zaro hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, shuningdek, taqdim etiladigan xizmatlardan keng qamrovli foydalanishni ta’minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2007 yil 23 avgustidagi 181-son qarori asosida «Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda interaktiv davlat xizmatlari haqidagi nizom» va «Bazaviy interaktiv davlat xizmatlari reyestri» tasdiqlangan.

Ta’lim sohasini kompyuterlashtirish va avtomatlashtirish, boshqaruvda axborot texnologiyalaridan foydalanish borasida salmoqli islohatlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, ta’lim muassasalarining o‘quv laboratoriya va texnik jihozlar, kompyuterlar, multimediali elektron resurslar, darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar bilan ta’minlanganligi hamda masofaviy ta’limni joriy etish uchun etarli asos yaratilganligi bunga yaqqol misol bo‘la oladi.

Endilikda axborotlashgan jamiyat sohalarida ma’lumotlarga ishlov berish, qayta ishlash, maqsadga ko‘ra ularni shakllantirish va real vaqt oralig‘ida o‘z egasiga etkazib berish kabi mahsus xizmatlarni amalga oshiruvchi avtomatlashgan axborot tizimlari yordamida ko‘rsatiladigan interaktiv xizmatlarlarga talablar kundan-kunga ortib bormoqda.

AKT sohasida interaktivlik tushunchasi texnik muloqot vositalari, kompyuter, dasturiy ta’minot hamda foydalanuvchilar orasida o’zaro muloqotni tashkil etishni anglatadi.

AKT ga asoslangan interaktiv xizmat deganda iqtisodiyotning biror sohasi, muassasa yoki tashkilotda kechayotgan voqelik, ishlab chiqarish va texnologik jarayonlar haqidagi avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimi bazasidagi axborotlarga bo’lgan ehtiyojlarni AKT asosida axborot iste’molchilariga o‘zaro interaktiv muloqot yordamida etkazib berish tushuniladi.

Demak, har qanday soha, muassasa va tashkilotda interaktiv xizmatlarni amalga oshirish uchun avvalambor, ular texnik jihozlar, kompyuterlar va ularga mos zamonaviy dasturiy ta'minotlar bilan ta'minlangan hamda avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimiga ega bo'lishi zarur.

Hozirgi vaqtda, hukumatimiz tomonidan interaktiv xizmatlarni shakllantirish, tashkil etish va ularni boshqarishga katta e'tibor berilmoqda. Interaktiv xizmatlarni tashkil etishning eng tez va yaxshi yo'li - bu ularni internet tarmoqlari orqali amalga oshirish hisoblanadi. Internet tarmog'i orqali ko'rsatiladigan interaktiv xizmat turlariga quyidagilar kiradi:

Transport vositalarning harakatlanish jadvali. Respublikadagi transport vositalarini harakatlarini ifodalash jadvali bir nechta saytlarda berilgan. Foydalanuvchi saytdan o'ziga maqul transport vositalarini qatnovi jadvallari haqidagi ma'lumotlarni topadi. Quyida ushbu Web sahifalarni keltirilgan:

www.tgpt.uz - ushbu Web sayt orqali Toshkent shahridagi transport vositalari harakatlanish jadvallari to'g'risidagi ma'umotlari bilan tanishish mumkin.

Avia reyslar jadvali. Avia reyslari bo'yicha ma'lumotlar jadvalini aniqlash, ulardan foydalanish uchun uzairways.com - O'zbekiston havo yo'llari aviya kompaniya Web sahifasiga murojat qilinadi. Saytda xalqaro va O'zbekiston miqyosidagi aviya qatnov jadvallari keltirilgan.

Temir yo'l transporti qatnovi jadvali. Respublika ichki va tashqi temir yo'l qatnovlari jadvallari va ular haqidagi ma'lumotlarni quyidagi Web sahifalardan topish mumkin. uzrailpass.uz- temir yo'l transport qatnovi jadvali.

www.roxanatour.com - Bu sayohlik firmasi sayti bo'lib, bunda siz xalqaro va O'zbekiston ichidagi temir yo'l qantovlari va havo yo'llari qatnovi jadvalllari va u erda joylashgan mehmonxonalar haqida ma'lumot va buyurtmalar majmualarini aniqlashingiz mumkin.

www.bank.uz- O'zbekistondagi barcha banklar haqidagi ma'lumotlar va yangiliklar, kunlik valyuta kurslari haqidagi ma'lumotlari olish mumkin.

Davlat boshqaruv va ho‘jalik yurituvchi organlar Web sahifalari orqali ko‘rsatiladigan interaktiv xizmatlar. Interaktiv davlat xizmati - idoralar tomonidan idoralarning axborot tizimlari vositasida telekommunikatsiyalar tarmog‘i orqali jismoniy va yuridik shahslarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda ko‘rsatiladigan xizmatlar.

Interaktiv davlat xizmati quyidagi shakllarda ko‘rsatiladi:

- umumiy foydalaniladigan axborotni e'lon qilish (tarqatish) - tegishli axborot tizimlari, shu jumladan Internet orqali davlat axborot resurslaridan foydalanish bo‘yicha xizmatlarni realizatsiya qilish;
- bir tomonlama o‘zaro hamkorlik - elektron shakldagi hujjatlarning har hil formulyarlaridan foydalanish imkoniyatini berish;
- ikki tomonlama axborot ayirboshlash - so‘rov bo‘yicha qabul qilish, tahlil (ko‘rib chiqish) va javob yuborishni o‘z ichiga oladigan idora xizmatlari (buyurtmanomalar va murojatlarni taqdim etish, ularni qayta ishlash natijalarini taqdim etish yoki berish);
- elektron shakldagi ma’lumotlar to‘liq ayirboshlanishini amalga oshirish, shu jumladan xizmatlar ko‘rsatish va ularga haq to‘lash shaklida ko‘rsatilishi mumkin.

Bugungi kunda davlat organlarining Web-saytlari orqali aholiga interaktiv davlat xizmatlari asosida 384 turdagi interaktiv xizmatlar ko‘rsatilmoqda.

Quyidagi Web sahifalardan davlat boshqaruv va ho‘jalik yurituvchi organlar Web sahifalari orqali ko‘rsatiladigan interaktiv xizmatlari, ular faoliyati haqidagi yangiliklar, xabarlarni topish mumkin.

- O‘zbekiston Respublikasi hukumatinnig portal: http://www. gov.uz
- O‘zbekiston Respublikasi hukumatinnig portal: www.aci.uz

Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy ta’minotlarni loyihalash va yaratish asoslari.

Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy vositalarni yaratish internet muxiti orqali amalga oshiruvchi dasturiy ta’minot yaratish uchun elektron ma’lumotlar bazasidan foydalanish zarur bo‘ladi. Kompyuter tarmoqlari uchun yaratilgan dasturiy ta’minotlarni asosan ko‘pchiligi Web-sahifa ko‘rinishida tashkil etilib, ularda foydalanuvchi interfeysi Web ko‘rinishida amalga oshiriladi.

Iqtisodiyotni globallashtirish sharoitida informatsion madad istagan darajadagi tashkiliy xo‘jalik foaliyatining unumli rivojlanishiga, axolining axborotlashitirilganligi va farovonligini o‘sishiga va odamlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni yahshilanishiga ko‘maklashuvchi muhim elementlardan biriga aylanib bormoqda. Bunday yutuqlar keng ko‘lamli WWW tarmog‘i va unga joylashgan Web-saytlarning doimo ishlab turishi evaziga erishiladi. Shuning uchun hozirgi vaqtda har bir tashkilot yoki har bir shaxs, qayerda ishlashidan qat'iy nazar, Internetda o‘z joyini yaratish zarurligini tushunmoqda. Chunki bu usul natijasida butun dunyoga o‘zi to‘g‘risida, o‘zining ish faoliyati to‘g‘risida gapirish va internetning bepoyon resurslaridan o‘z maqsadi yo‘lida foydalanish imkoniyatlari paydo bo‘ladi. Axborotni Internetda joylash va uni ekranda aks ettirish uchun qulay bo‘lgan ko‘rinishda, ya'ni Web – sahifa ko‘rinishida taqdim etish zarur, chunki bu sahifada joylashtirishni xoxlagan foydalanuvchi axboroti har tomonlama bo‘lishi va u ko‘p xollarda Web-saytda joylashishi mumkin.

Aql bilan yaratilgan sayt, qoida bo‘yicha, informatsion yagona bus-butun hisoblanadi va joylanajak axborot mohiyatiga qarab alohida kriteriya va standartlarga ega bo‘ladi, va ko‘plab tashkilot va muassasalar, xususiy foydalanuvchilar uchun o‘zlarining tashkilot va shahsiy ish faoliyatlarida Web – texnologiyani va uning elementlarini tadbiq etish bo‘yicha ko‘plab har hil eng muhim muammolarga duch kelinadi. Bu Web-saytlar Internet serverlarida joylashguncha va nashr qilinguncha Web – texnologiya va dizayn asoslaridan yuqori va chuqur bilim talab qiluvchi, ko‘pqirrali va professional – intellectual

ishdir. Va bu muammolar zamonaviy Web - texnologiyalar bo‘yicha mutahassislar yetarlicha bo‘lgandagina yechiladi. Shuning uchun Web – sahifa yaratish va uni o‘rganish jarayoni, shu berilgan yo‘nalish bo‘yicha mutaxassislarni tayyorlash hozirgi kun uchun juda muhim va dolzarb hisoblanadi. Bu mutahassislik kuchli va kelajagi porloq kasb, u hozir ham, kelajakda ham hamisha, o‘z o‘rniga ega bo‘ladi.

Boshqa tomondan Web – saytlarni yaratish va o‘rganish muammosining dolzarbligi va muhimligini quyidagi sabablar bilan asoslash mumkin:

- Taqdim qilinayotgan Internet servis xizmatlari muxitini ko‘p miqdorda kengayishi va ulardan foydalanishning osonligi bilan;
- Tarmoq Web – texnologiya, ularning resurslari va imkoniyatlarini hamma joyda tarqatish bilan;
- Istagan darajali axborotlarga bo‘layotgan talabalarning o‘sib borishi bilan;
- Tashkilot va hususiy shaxslarning o‘zlari va o‘z ish faoliyatlari to‘g‘risidagi axborotlarni internetda joylash uchun intilishlarning o‘sishi bilan;
- Tarmoq ma’lumotlar bazasidagi global mashtabdagi har hil maqsaddagi axborotlarga e'tibor qaratish bilan;
- Har hil mamlakat, millat va fan odamlarining o‘zaro muloqat va tushunishlarga bo‘lgan intilishi bilan;

Web saytlarni loyihalashtirish va ishlab chiqish bosqichlari:

1-bosqich. Iste’molchilar avditoriyasi. Har bir Web – sayt asosan tashrif buyuruvchilar – mijozlar uchun yaratiladi. Birinchi navbatda, siz ko‘z oldingizga aniq keltirishingiz zarur, ya'ni kim uchun bu ishni qilyapsiz va odamlar siz yaratgan dasturiy ta’minotdan foydalanadimi?

Foydalanuvchilar respublika tashqarisidagi axborotlarni qidirish maqsadida Internetga kirish uchun xaq to‘laydilar. Shunday qilib eng ko‘p tashrif buyuruvchi Web-saytlarga russiy-zabon (Rossiya, Ukraina, Qozog‘iston, Isroil) va ingliz-zabon iste’molchilar, ya'ni eksport - import operasiyalari, turizm, transport bilan shug‘ullanadigan kompaniyalar kiradi. Lekin keyingi paytda O‘zbekiston ma’lum mavzuga, sohaga yo‘naltirilgan ko‘plab Web-saytlar paydo bo‘lmoqda. Tabiyki,

ulardan faqatgina internetda real holatdagi avditoriyalarga mo‘ljallanganlari tashrif buyuradilar.

2-bosqich. Raqobatchilar. Siz ochmoqchi bo‘lgan mavzu bo‘yicha bir-biriga o‘xshash Web-saytlar analizi, ko‘pincha Web-sayt konsepsiyasini yaratish asosiga aylanib qolmoqda. Siz yaratayotgan Web-saytning tashqi ko‘rinishi raqobatchi Web-sayt tashqi ko‘rinishiga o‘xshab qolmasligi kerak. Sayt - raqobatchilaring navigatsiya va strukturasining kuchli va kuchsiz tomonlarining analizi ularning tajribasini o‘z maqsadlarimizda foydalanish mumkinligini ko‘rsatdi. Tashrif buyuruchilarning Web-saytlarga bo‘lgan qiziqishini oshirishda servislar hizmati beqiyosdir. Web-saytlarga tashrif buyuruvchilar sonini oshirish uchun yangi servizlarni o‘ylab topish hamisha mumkindir. Raqobatchilar foydalanadigan internetdagi Web-sayt harakat qilish (ommalashtirish) usuliga ham e'tibor qaratish zarur. Internetning zamonaviy rivojlanish bosqichida ixtiyoriy mavzuli Web-saytlar xoxishlariga qarab internet - uyushmalariga birlashadilar. Shu kabi maxsuslashgan yangilik va obzor - analitik Web-saytlar, zaxira kataloglari, forumlar bunyod bo‘ladi. Ular yetarli miqdordagi mavzuli Web-saytlar zamirida yuzaga keladilar. Shunday vertual mavzuli uyushma muxitida Web-saytingiz pozitsiyasini kuchaytiruvchi aniq strategiyani tadqiq etish zarurdir. Web-sayt tashqi qismini buyurtmachilar kabi Web-sayt tashrif buyuruvchilari uchun ham tayyorlash muxim hisoblanadi. Faqat shu xolatdagina uning ommalashuviga mo‘ljal qilish mumkin.

3-bosqich. Byudjet. Uning tarkibi quyidagicha:

- Web-saytni yaratish masalalari bo‘yicha mutaxasislar bilan oldindan maslahat o‘tkazish;
- Web-sayt kosepsiyasini tadqiq qilish va Web-saytning dinamik qismi uchun masalani kundalang qo‘yish;
- Web-saytni ishlab chiqish (tadqiq etish).
- Web-sayt dizaynini tadqiq etish;
- Web-sayt dasturiy qismini tadqiq etish;

4-bosqich. Domen nomlarni ro‘yhat qilish;

5-bosqich. Web-saytni quvvatlash va tashrif buyuruvchilar bilan teskari aloqa ishlari bo‘yicha buyurtmachi shaxsni o‘qitish;

6-bosqich. Saytni qo’llab-quvvatlash;

- Web-saytni joylashtirish (xosting);
- Domen nomlarni quvvatlash;
- Web-saytning texnik kuzatuvi;
- Web-saytning informatsion kuzatuvi (ko‘pincha buyurtmachi tomonidan bajariladi, lekin boshqacha holatlar ham bo‘lishi mumkin);
- Internetda saytni harakat ettirishning an'anaviy usullari.

Baxtga qarshi Web-saytning ko‘plab o‘zbekistonlik buyurtmachilari uning internetdagi xarakati uchun sarf - harajatlar rejalashtirmay, tekin servislar - qidiruv serverlaridan registratsiya (qayd qilish)ga mo‘ljal qiladilar.

Internetning rusiy-zabon sektorlarida Web-saytni harakat ettirish uchun ko‘plab reklama agentliklari mavjud. Internetning O‘zbekistondagi sektorida faqat bitta maxsuslashgan reklama agentligi Brand.uz ishlab turibdi (http;//WWW.brand.uz)). Bu agentlik uzining boshlangich rivojlanish bosqichida bo‘lib, bir nechta yirik Web - dizayn studiyasiga ega.

Biznes - jarayon. Web-saytni yaratish zarurligi to‘g‘risidagi qarorni qabul qilish uchun kompaniyangizdagi kanday biznez - jarayonlar uchun bu Web-saytni tadqiq etish mumkinligini aniqlab olish kerak bo‘ladi.

Bugun quyidagi tijorat Web-saytlari mavjud:

1. Reklama sayti - ihtiyoriy reklama singari internet informatsion muhitidagi konkret maxsulot va xizmat yoki brendni reklama qilish uchun xizmat qiladi. Katta miqdordagi grafik element va multimedia vositalari (Flash) sahifalarida qo‘llanilishi bilan farqlanadi.

2. Informatsion sayt - mijozlarning virtual uyushmasini tuzish to‘g‘risidagi qarorni qabul qilishda “informatsion to‘siq” ni olib tashlash uchun tashrif buyuruchilarni maxsulot va xizmat turlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar bilan to‘la-to‘kis bohabar

etish uchun xizmat qiladi. Sahifalar tashqi koʻrinishining koʻrkamligi (ihchamligi) bilan ajratib turadi, chunki bu Web-saytdagi barcha elementlar kerakligi axborotlarni tez va qulay usulda qidirib topish uchun xizmat qiladi.

3. Biznes sayt - kompaniyaning alohida tashqi biznes - jarayonlarni tashkil qilish uchun xizmat qiladi (masalan, ta’minotchi va dillerlarning ombordagi maxsulotlar, maxsulot yoki xizmatlarga ega boʻlishdagi buyurtmalar, xizmatchi va dillerlarni oʻqitish, suxbatlar olib borish jarayonlari toʻgʻrisida). Biznes - jarayonlarni tashkil etish uchun dasturiy modullar (Internet - ilova) mavjudligi bilan farqlanadi.

4. Korporativ portal - kompaniya ichki va tashqi biznes - jarayonlarining servislarini oʻz ichiga oladi. Bundan tashqari korporativ portal tarkibiga kompaniyaning har hil boʻlimlari oʻrtasida axborot almashuvi, bugʻalteriya ilovalari, ombor, kadrlar boʻlimi, statistik va analitik axborotlar, spravochnik, uquv axborotlari, ta’minotlar, dillerlar, iste'molchilar bilan ishlash uchun avtomatlashtirilgan vositalar va boshqalar kiradi. Biznes-jarayonlarni tashkil etish uchun internet-ilova, kompaniya (bugʻalteriya, ombor, rejalashtiruvchilar va b.k.) da foydalaniladigan amaliy dasturlarga kirish uchun interfeyslar mavjudligi bilan farqlanadi.

Web-saytning paydo boʻlishi mavjud biznes-jarayonga ozmi koʻpmi oʻzgarish kiritishni nazarda tutish kerak. Masalan, jamiyatchilik bilan aloqa bogʻlash boʻlishida yangiliklarni oʻz navbatida chop etish masalasi, marketing boʻlimida Web-saytni siljitish ishlari, Web-sayt davomati statistikasining analizi, on-layn da savol-javoblar va reklama aksiyalarini oʻtkazish. Maxsulotlar bozori boʻlimi on-layn mijozlari bilan ishlashni, kadrlar boʻlimi esa Web-interfeys orqali vakant joylarga nomzodlarni tanlashni oʻrganishi kerak.

Koʻpincha internet – texnologiyadan foydalanish kommunikatsiya bilan bogʻliq vositalar (axborotlarni tarqatish va qabul qilib olish, gaplashish tarmoqlari) ni ancha iqtisod qilishga olib keladi. Bu ishlar vaqtni iqtisod qilish, internet va boshqa axborotlarni uzatishdagi narxlar farqi evaziga sodir boʻladi.

7-bosqich. Web-sayt tadqiqotchisi. Sayt tadqiqotchisini tanlash saytingizda amalga oshirilgach masalaning murakkabligiga bogʻliq boʻladi. Hozir

O‘zbekistonda 100 dan ortiq kompaniyalar har hil murakkablikdagi Web-saytlarni tayyorlash bo‘yicha va 50 dan ortiq xususiy Web - dizayn studiyalari uz xizmatlarini taklif qilmoqdalar. Ularning ko‘pchiligi reklama va informatsion Web-saytlar uchun yechimlar taklif qiladilar. Bunda sayt Web - sahifalarining ko‘pchiligi yo‘l bilan varaqlanadi va ba'zida tekin yoki arzon narxda dasturiy yechimlar ishlatiladi.

Design. uz. Sarcor. Design, On - Style, ISP Nayter, Isp Payvaz va shu kabi kompaniyalar minimal avtomatizatsiya (informatsion lentalar, elektron vitrinalar, elektron translistlar, teskari bog‘lanish) bilan biznes - saytlar uchun yechimlar taklif qiladilar. Bunda perl, php va SUBD (my SQL va b.k.) arzon dasturiy yechimlar ishlatiladi.

O‘zbekistonda ishlayotgan Eurasia Technologies Group kompaniyasi Platinum Partners i Soft Osiyo EIP(Enterprise Informatsion Portal - korporativ informatsion portal) klassli yechimni taklif qiladi. Bu echim o‘z ichiga biznes - saytlar va korporativ portallar (elektron savdomaydonchasi va birjalar, elektron tezkor maydonchalari va vakans kataloglari, foydalanuvchilar haq - huquqini boshqarish uchun qarorlar va b.k) uchun sozlanuvchi modullarni oladi. Eurasia Technologies Group tomonidan taklif qilayotgan texnologiya O‘zbekistonda yakka hisoblanadi va analogi yuk (Java dasturlashtirish tili va SUBD Oracle Jif kullaniladi) va bizdagi Web-saytlarni yaratish uchun ishlatiladigan barcha mavjud yechimlardan ham a'lo hisoblanadi, chunki u elektron biznes uchun ancha yuqori klassli echimlar qatoriga kiradi.

Tadqiqotchini tanlashda uning Web- saytni ishlab chiqish, uni joylashtirish (xosting) va kuzatish, konsultasion va marketing xizmatlaridan iborat kompleks yechimlarni taklif qilinishini hisobga olish kerak., chunki faqatgina kompleks yechimlar buyurtmachini loyixani amalga oshirishda har hil “texnik” noqulayliklardan asraydi.

8-bosqich. Web-saytni joylashtirish (xosting). Xostingni tanlashda Internet provayder imkoniyatini, ya'ni kanalning o‘tkazish qobiliyatini inobatga olish kerak bo‘ladi. Bir vaqtda qancha tashrif buyuruchilar Web-saytga kira olishi mana shu

ko‘rsatgichga bog‘lik bo‘ladi. Provayder kanali har hil mamlakat va mintaqadagi foydalanuvchilarga bir hil yaxshi va qulay bo‘lishi kerak. Xosting sifatiga ta'sir etuvchi boshqa parametr - bu Web - server unumdorligi hisoblanadi. Xosting vakoloti sanalgan kompaniya bilan saytning ommaviyligi (tashrif buyuruchilar soni) oshgan taqdirda kanalning o‘tkazish qobiliyati va Web - server unumdorligini mos ravishda oshirish to‘g‘risida kelishib olish kerak bo‘ladi.

9-bosqich Qo’llab-quvvatlash va harakat.Web-sayt tadqiq qilinguncha Web-saytni quvvatlab turish va uning siljishi bilan kim va qanday qilib mashg‘ul bo‘lishini aniqlash muxim faktordir.

Web-sayt informatsion to‘laligini yangilab turishni tashkil etishning ikki usuli mavjud:

- O‘zgarish Web-sayt tadqiqotchi kompaniya xizmatchilari tomonidan kiritiladi;
- O‘zgarish Web-sayt buyurtmachi kompaniya xizmatlari tomonidan kiritiladi.

Birinchi usul tadqiqotchi kompaniyadagi Web-saytni quvvatlab turuvchi maxsus xizmatni tashkil etishni talab qiladi.

Ikkinchi usul buyurtmachi kompaniyadan o‘zining xizmatlari uchun mahsus elektron ishchi joylarni yaratishda vositalar qo‘shishni talab qiladi. Mana shunday elektron ishchi joylar yordamida buyurtmachi kompaniya hizmatlari mustaqil ravishda Web-sayt informatsion to‘laligini quvvatlab turadilar. Buyurtmachi kompaniya xizmatchilaridan internet - texnologiyasi bo‘yicha maxsus bilimlar talab qilinmasligi (brauzer bilan foydalanishdan tashqari) maksadida elektron - ishchi joylarining masofaviy foydalanish interfeysidan maksimal ravishda foydalaniladi.

Web-sayt yaxshi ishlab turishida eng asosiy elementlardan biri bu axborot tashuvchilari bilan teskari bog‘lanishni to‘g‘ri tashkil qilinganligidir. Uni shunday tashkil etish kerakki, Web-sayt tashuvchilari bilan doimo dialog olib borishi mumkin bo‘lsin. Bunday imkoniyat yuzaga keladi, agar tashrif buyuruvchilar va kompaniya xizmatchilari tomonidan bo‘ladigan har hil xabarlarga shu zahotiyoq reaksiya qurish uchun qulay va tushinarli interfeys tashkil qilinsa.

Web-sayt ni quvvatlash jarayoniga uning doimiy harakati (siljishi) ham kiradi. Web-saytga tashrif buyuruvchilar doimiy kelib turishini quvvatlab turish maqsadida olib borilgan ba'zi bir tadbirlar:

- Qidiruv serverlari va undagi indekslar joylashuvini nazorat qilish uchun Web-sayt sahifalarini optimizasiyalash;
- Banner tarmoqlaridagi banner va matnli bloklardan foydalanib reklama aksiyalarini o‘tkazish va rejalashtirish;
- To‘g‘ri almashuv yoki reklamalarni eng gavjum joydagi mavzuli zahiralarda o‘rnatish;
- Mavzuli pochta jo‘natmalaridagi reklama;
- To‘g‘ri pochta jo‘natmalari;
- Web-sayt ichki reklamasi yordamida har hil Web-sayt savollar reklamasi;
- An'anaviy usullar reklamasi.

Web-saytning siljishi (harakati) bo‘yicha doimiy olib berilgan ishlar sezilarli natijalarni berishi mumkin.

Internet tarmog’i orqali ko’rsatiladigan interaktiv xizmat turlari.

Hozirgi vaqtda, Hukumatimiz tomonidan interaktiv xizmatlarni shakllantirish, tashkil etish va ularni boshqarishga katta e’tibor berilmoqda. Interaktiv xizmatlarni tashkil etishning eng tez va yaxshi yo’li, bu, ularni internet tarmoqlari orqali amalga oshirish hisoblanadi.

Internet tarmog’i orqali ko’rsatiladigan interaktiv xizmat turlariga quyidagilar kiradi:

Transport vositalarning harakatlanish jadvali. Respublikadagi transport vositalarini harakatlarini ifodalash jadvali bir nechta saytlarda berilgan. Foydalanuvchi saytdan o’ziga maqul transport vositalarini qatnovi jadvallari haqidagi ma’lumotlarni topadi. Quyida ushbu veb sahifalarni keltirilgan:

http://www.orexca.com – sayyohlar uchun mo’ljallangan veb sahifa;

www.orexca.com saytining avzalligi shundan iboratki, ushbu veb sayt sayyohlar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, bunda interaktiv xizmatlar: tarixiy joylarga

tashrif buyurish mehmonhonga oldin buyurtma berish imkoniyatlari ega bo‘lish va xizmatlar bilan tanishishdan iborat.

orexca.com sayti bosh sahifasining ko’rinishi quyidagicha:

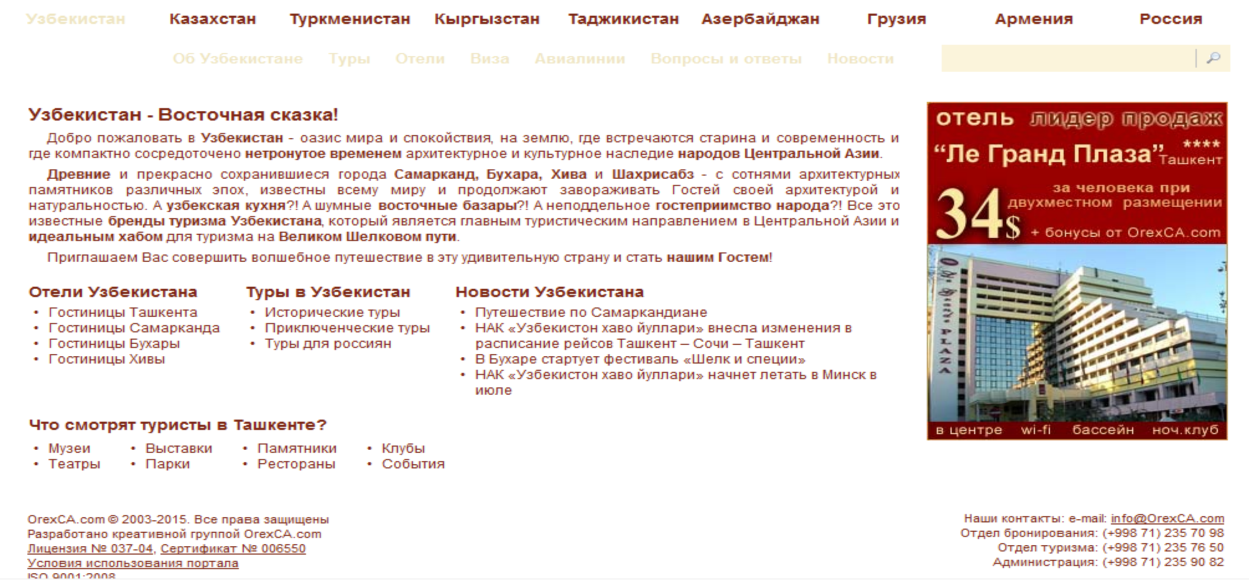

Bu yerda O’zbekiston, Qozog’iston, Turkmaniston va boshqa bir qancha davlatlarning yozilgan bandlari orqali ularning sahifasiga o’tiladi. Masalan O’zbekiston bandida bu davlatning mehmonxonalari, sayohat turlari va bu davlatda turizm sohasiga oid yangiliklar haqida ma’lumotga ega bo’lish mumkin.

Bu sahifadan biror bandga masalan Гостиницы Бухары bandiga o’tamiz. Bizda quyidagicha sahifa hosil bo’ladi:

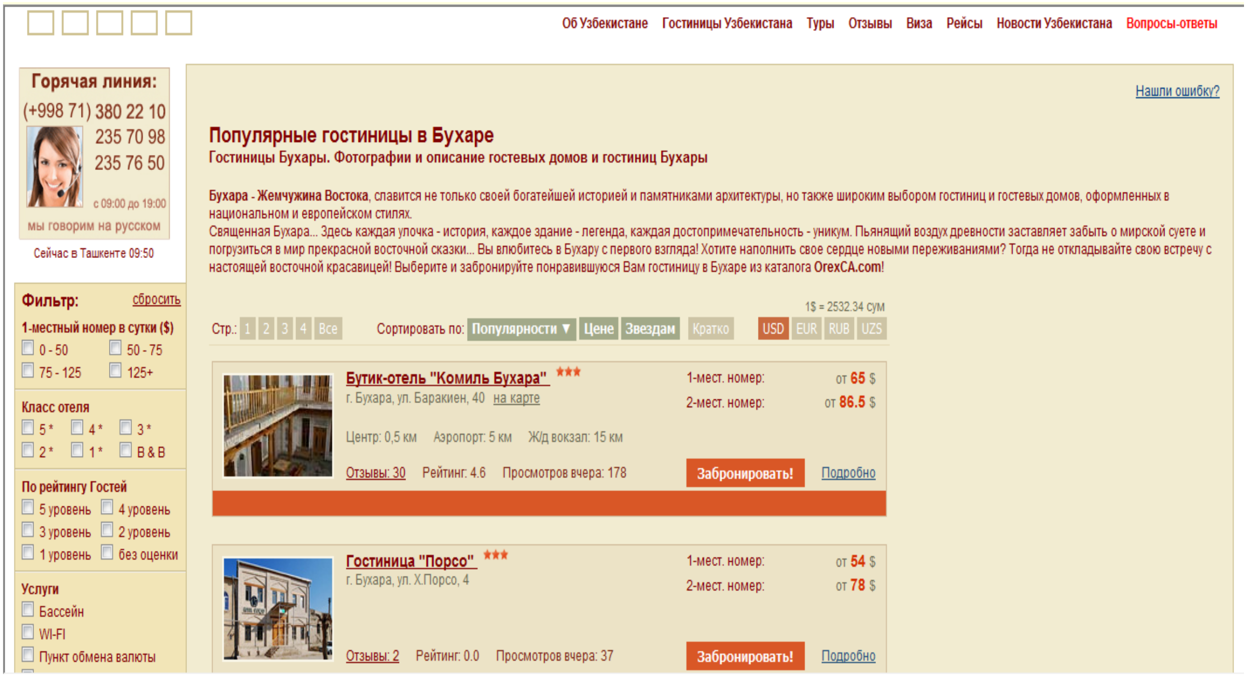

Bunda Buxoro viloyatidagi mehmonxonalar ro'yxati ular haqida qisqacha ma'lumot bilan birga namoyon bo'ladi. Bu yerdan biror mehmonxonani tanlab, agar xona band qilmoqchi bo'lsak Забронировать tugmasini bosamiz.

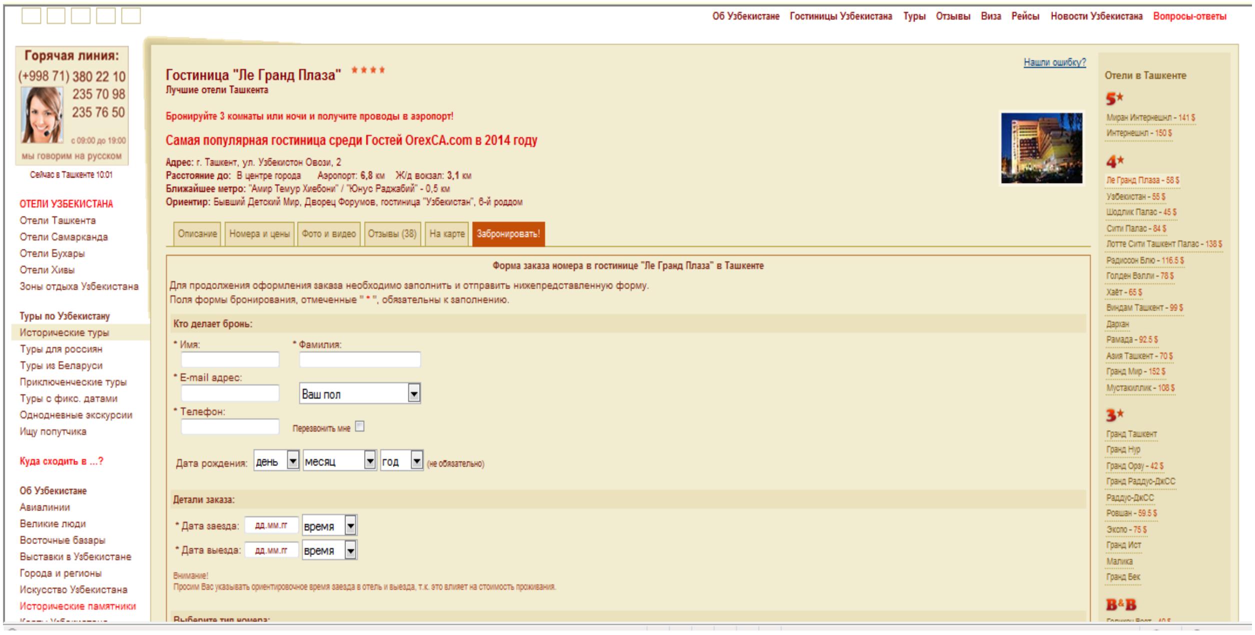

Sahifadagi anketani to'ldirib jo'natsak, bizga talab darajasidagi xizmat ko'rsatiladi.

http://www.tgpt.uz – toshkent shahridagi transport vositalari haqidagi veb sahifa;

http://www.goldenpages.uz/ - O'zbekiston transport qatnovi reys jadvallari sahifasi.

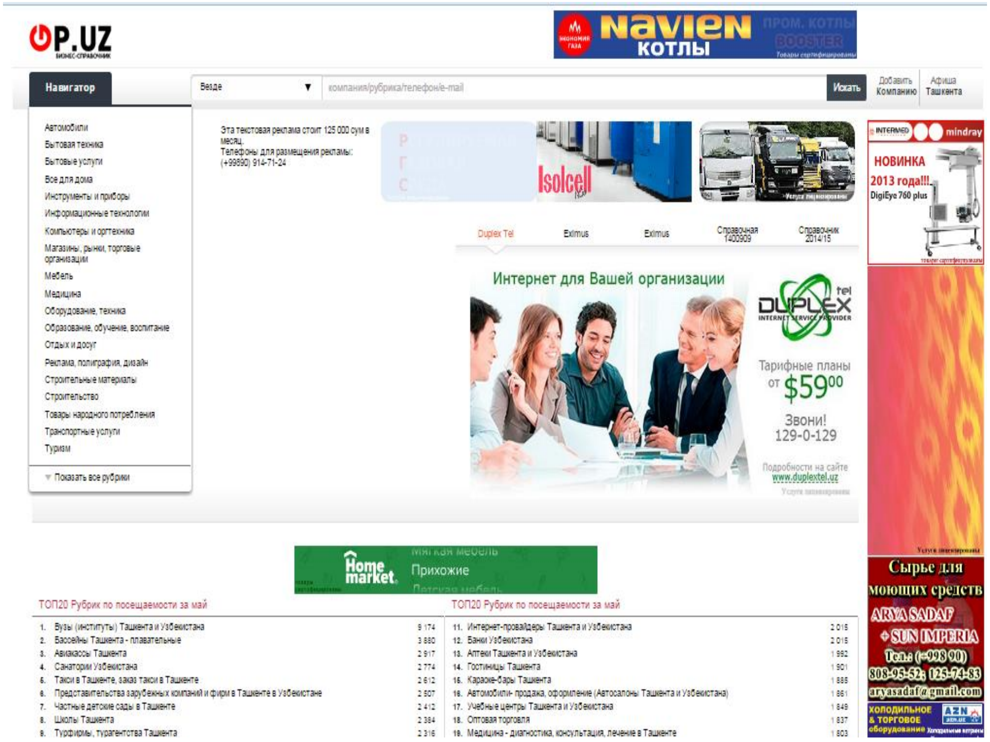

Bu saytda O’zbekiston respublikasi bo’yicha mavjud bo’lgan barcha avtomobil qatnovlari, Toshkent shahridaga avtomobillarning qatnov jadvallari va boshqa barcha turdagi texnika xizmatlari ko’rsatib o’tilgan. Shuningdek meditsina va turizm xizmatlari ham mavjud.

Saytning avtomobillar bo’limida respublikadagi barcha avtomobil qatnovlari haqida ma’lumot keltirilgan.

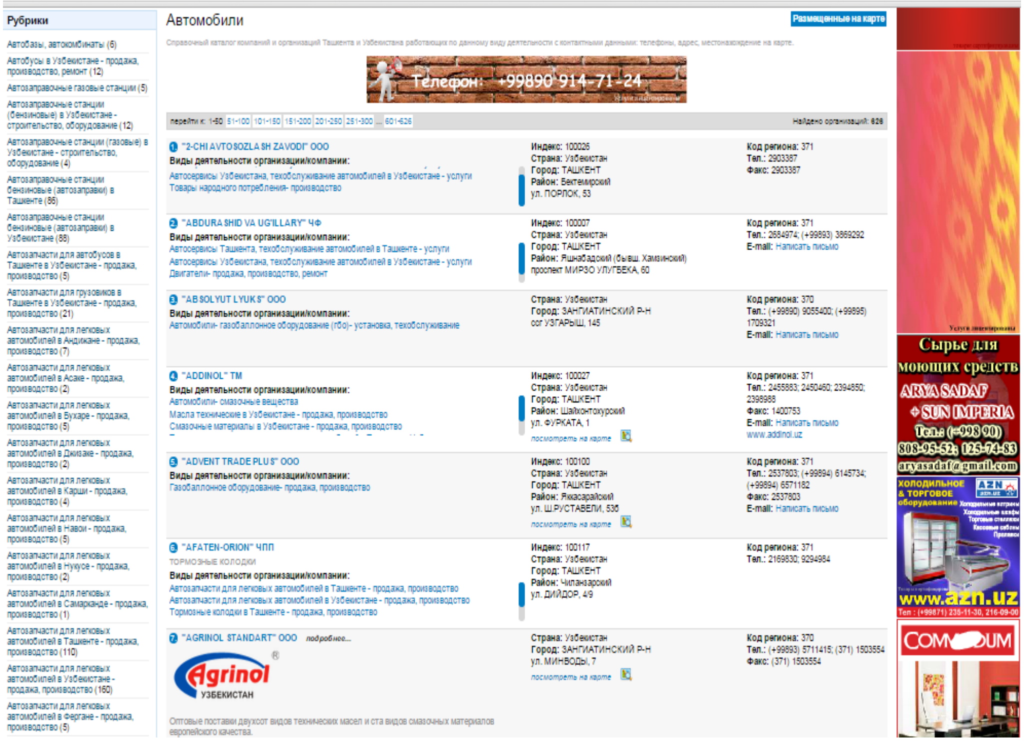

Avia reyslar jadvali. Avia reyslari bo'yicha ma'lumotlar jadvalini aniqlash, ulardan foydalanish uchun http://uzairways.com - O'zbekiston xavo yo'llari aviya kompaniya veb sahifasiga murojat qilinadi. Saytda xalqaro va O'zbekiston miqyosidagi aviya qatnov jadvallari keltirilgan.

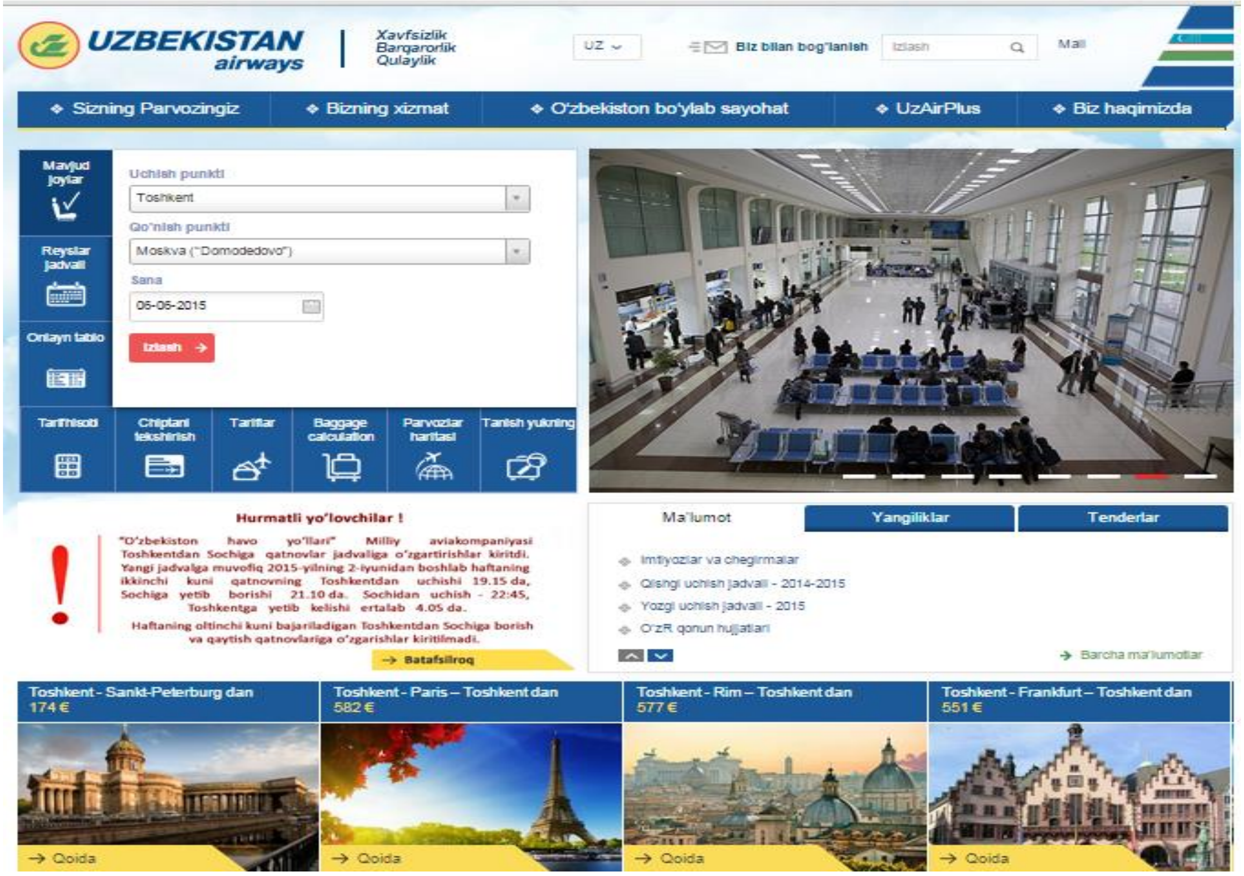

Saytning bosh sahifasidagi mijozlarga xizmat ko'rsatish bo'limida Xavfsizlik, Mavjud joylar, Reyslar jadvali, Onlayn tablo, Tarif hisobi, Chiptani tekshirish, Tariflar, Baggage calculation, Parvozlar haritasi, Tanish yukning kabi bo'limlar mavjud bo'lib, bu bo'limlarda mijozlar talabini qondirish uchun barcha xizmatlar mavjud. Har bir bo'limga o'tib undagi darchalar to'ldiriladi va izlash tugmasi bosiladi.

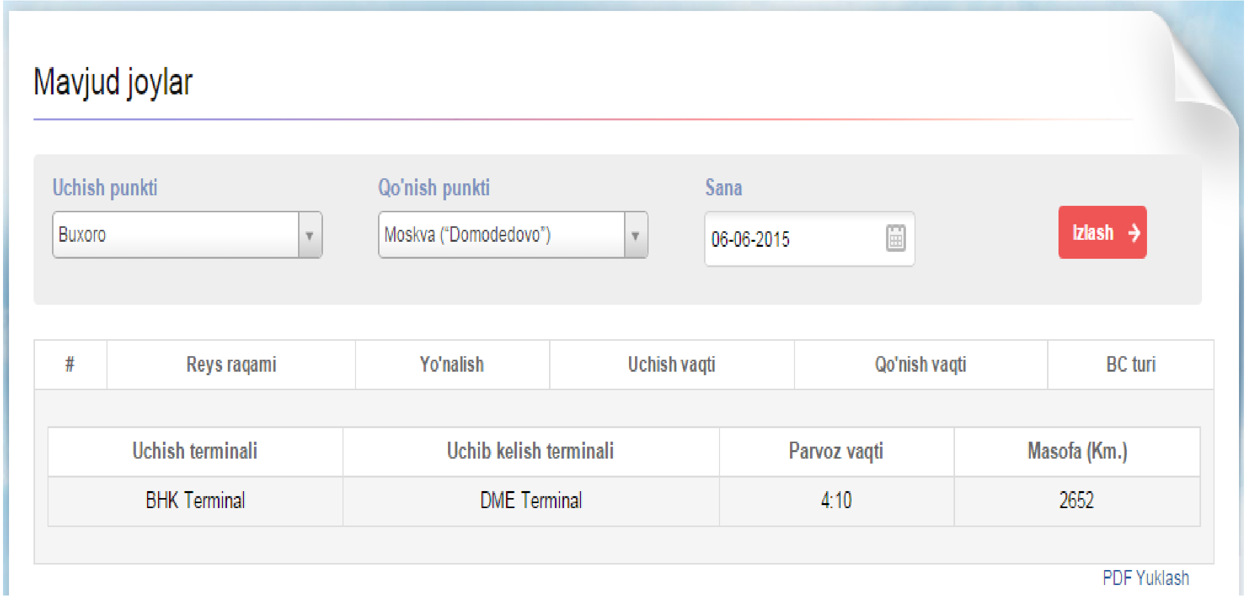

Yoki biror yo’nalish bo’yicha barcha reyslar jadvali kerak bo’lsa, Reyslar jadvali bo’limiga o’tib uni to’ldiramiz va izlash tugmasini bosamiz:

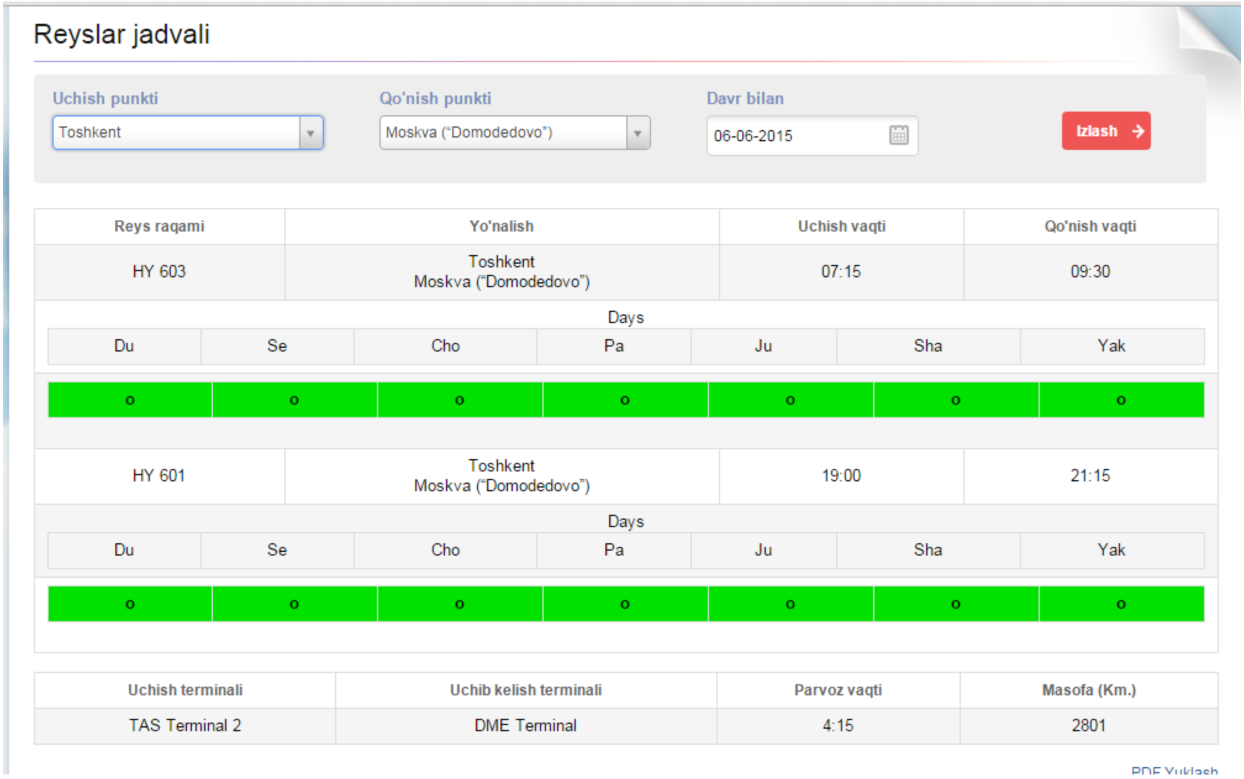

Temir yo’l transporti qatnovi jadvali. Respublika ichki va tashqi temir yo’l qatnovlari jadvallari va ular haqidagi ma’lumotlarni quyidagi veb sahifalardan topish mumkin.

1. uzrailpass.uz - temir yo’l transport qatnovi jadvali.

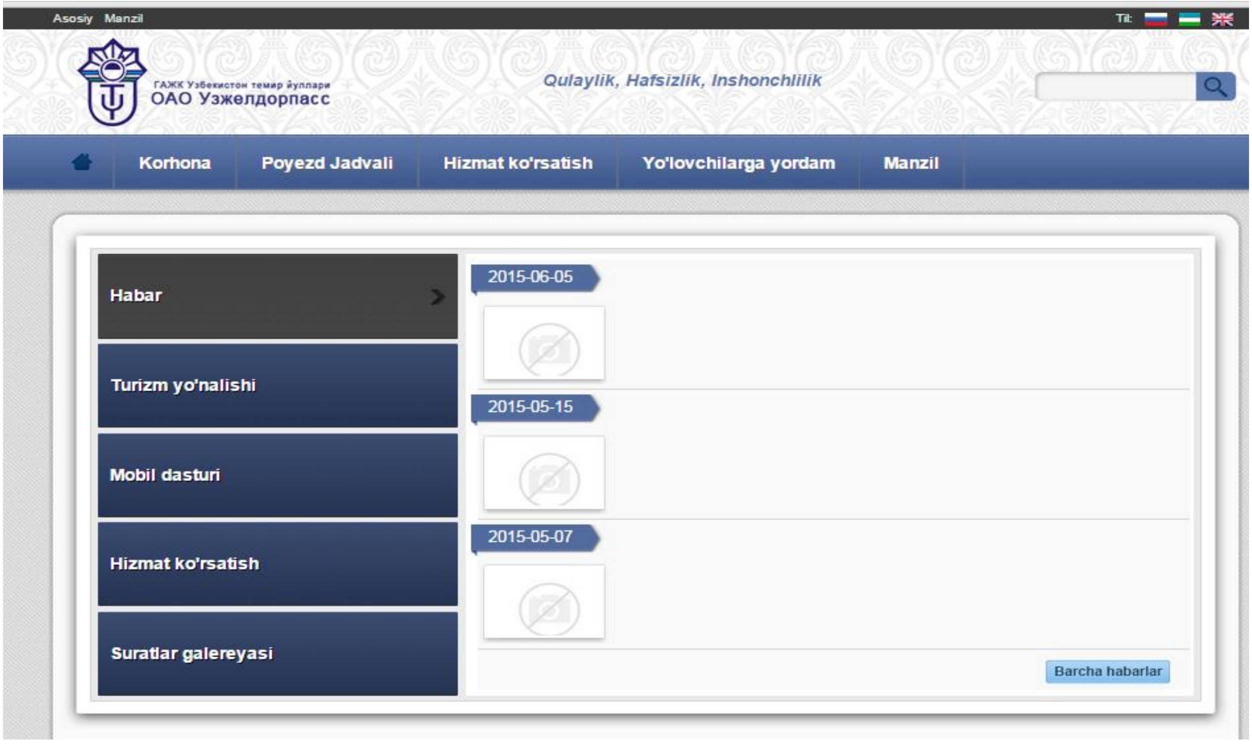

Xizmat ko’rsatish bo’limida Vokzallar, Afrosiyob, Poyezdlar degan darchalar mavjud.

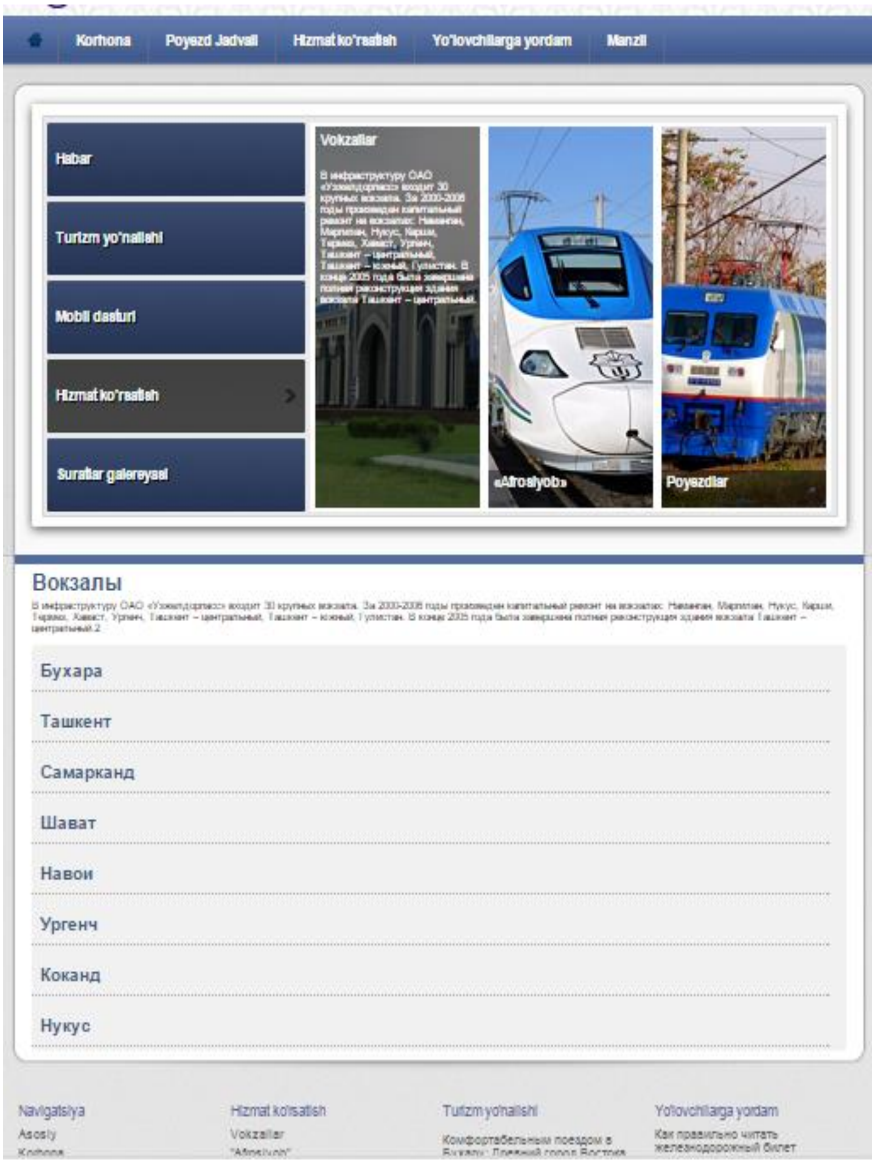

2. www.roxanatour.com - Bu sayoxlik firmasi sayti bo'lib, bunda siz xalqaro va O'zbekiston ichidagi temir yo'l qantovlari va havo yo'llari qatnovi jadvalllari va u erda joylashgan mexmonxonalar xaqida ma'lumot va buyurtmalar majmualarini aniqlashingiz mumkin.

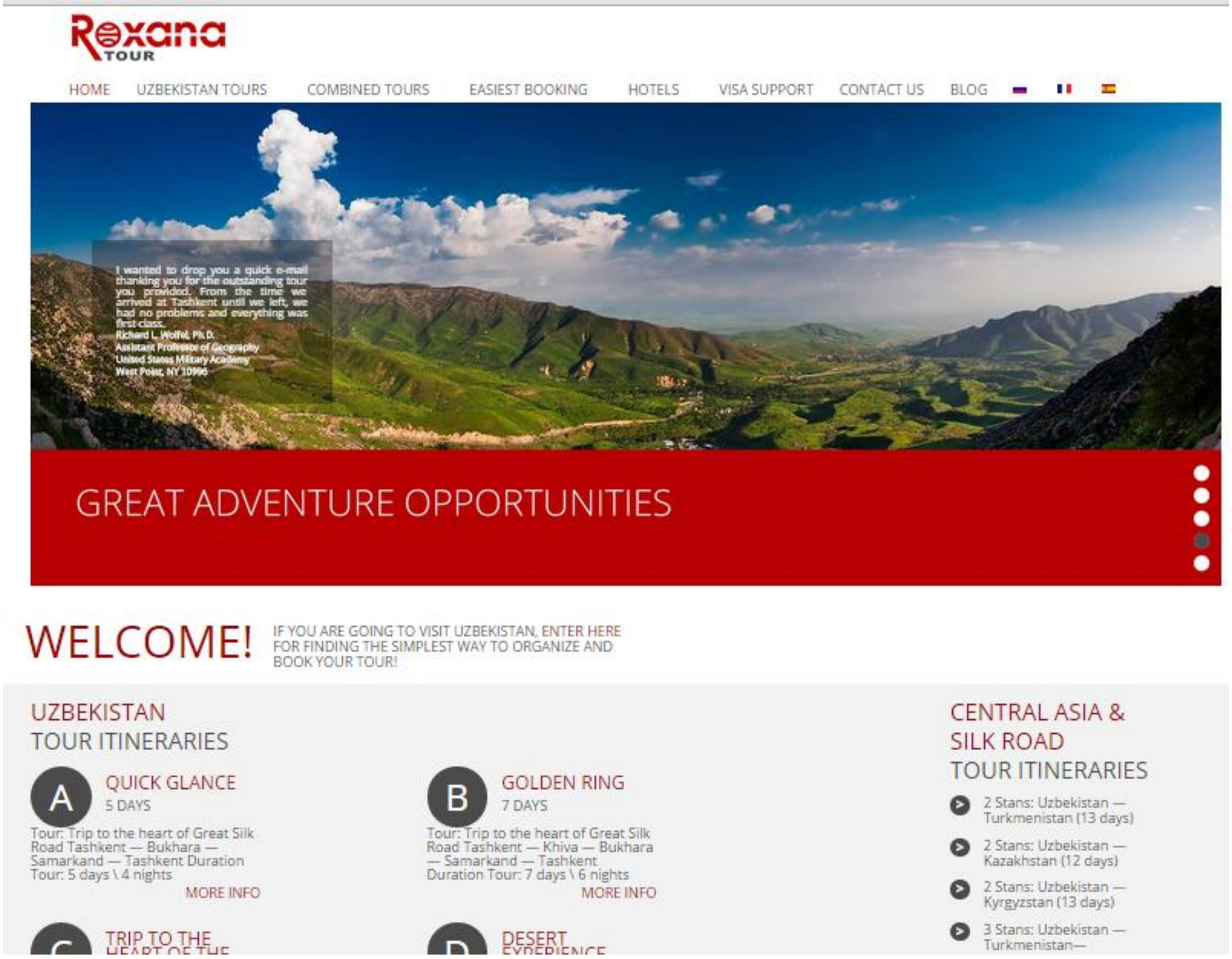
Roxana TOUR
HOME UZBEKISTAN TOURS COMBINED TOURS EASIEST BOOKING HOTELS VISA SUPPORT CONTACT US BLOG
I wanted to drop you a quick e-mail thanking you for the outstanding tour you provided. From the time we arrived at Tashkent until we left, we had no problems and everything was first class.
Richard L. Wolfel, Ph.D.
Assistant Professor of Geography
United States Military Academy
West Point, NY 10996
GREAT ADVENTURE OPPORTUNITIES
WELCOME!
IF YOU ARE GOING TO VISIT UZBEKISTAN, ENTER HERE FOR FINDING THE SIMPLEST WAY TO ORGANIZE AND BOOK YOUR TOUR!
UZBEKISTAN TOUR ITINERARIES
A QUICK GLANCE
5 DAYS
Tour: Trip to the heart of Great Silk Road Tashkent — Bukhara — Samarkand — Tashkent Duration Tour: 5 days \ 4 nights
MORE INFO
B GOLDEN RING
7 DAYS
Tour: Trip to the heart of Great Silk Road Tashkent — Khiva — Bukhara — Samarkand — Tashkent Duration Tour: 7 days \ 6 nights
MORE INFO
CENTRAL ASIA & SILK ROAD TOUR ITINERARIES
2 Stans: Uzbekistan — Turkmenistan (13 days)
2 Stans: Uzbekistan — Kazakhstan (12 days)
2 Stans: Uzbekistan — Kyrgyzstan (13 days)
3 Stans: Uzbekistan — Turkmenistan—
TRIP TO THE
DESERT

Roxana TOUR
accueil • voyage en ouzbékistan • réserver • l'appui de visa • hôtels • conseils de voyage • témoignages • contact
Bukhara
a pearl of the East
Si vous allez visiter l'Ouzbékistan ENTRER ICI pour trouver la façon la plus simple d'organiser et de réserver votre visite!
Bienvenue au pays de «Mille et une Nuits»!
Voulez-vous visiter le très beau conte oriental - avec des dômes turquoise de mosquées, médersas, caravansérails, des mosaïques murales antiques sur les murs des anciens palais et les minarets d'une grande hauteur?
Aimeriez-vous aller au cœur de la Route de la Soie de renommée mondiale, par laquelle Alexandr le Grand, Genguiz khan et Tamerlan ont passés et y ont résidés?
Voulez vous actualiser ce conte merveilleux de la belle Shéhérazade "1001 nuits" ?
est Oui - agence de voyage Roxana Tour organise pour vous un
Visites en Ouzbékistan Itinéraires
Le circuit au Ouzbékistan (5 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (7 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (8 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (9 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (10 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (11 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (13 jours)
Le circuit au Ouzbékistan (14 jours)
Toutes les Circuits Ouzbékistan
Visas
to Uzbekistan

Bank xizmati ma’lumotlari va valyuta kurslari. O’zbekistondagi barcha banklar xaqidagi ma’lumotlar va yangiliklar, kunlik valyuta miqdorlari haqidagi ma’lumotlarini quyidagi saytlardan olish mumkin:

www.bank.uz ;

www.mikrokreditbank.uz;

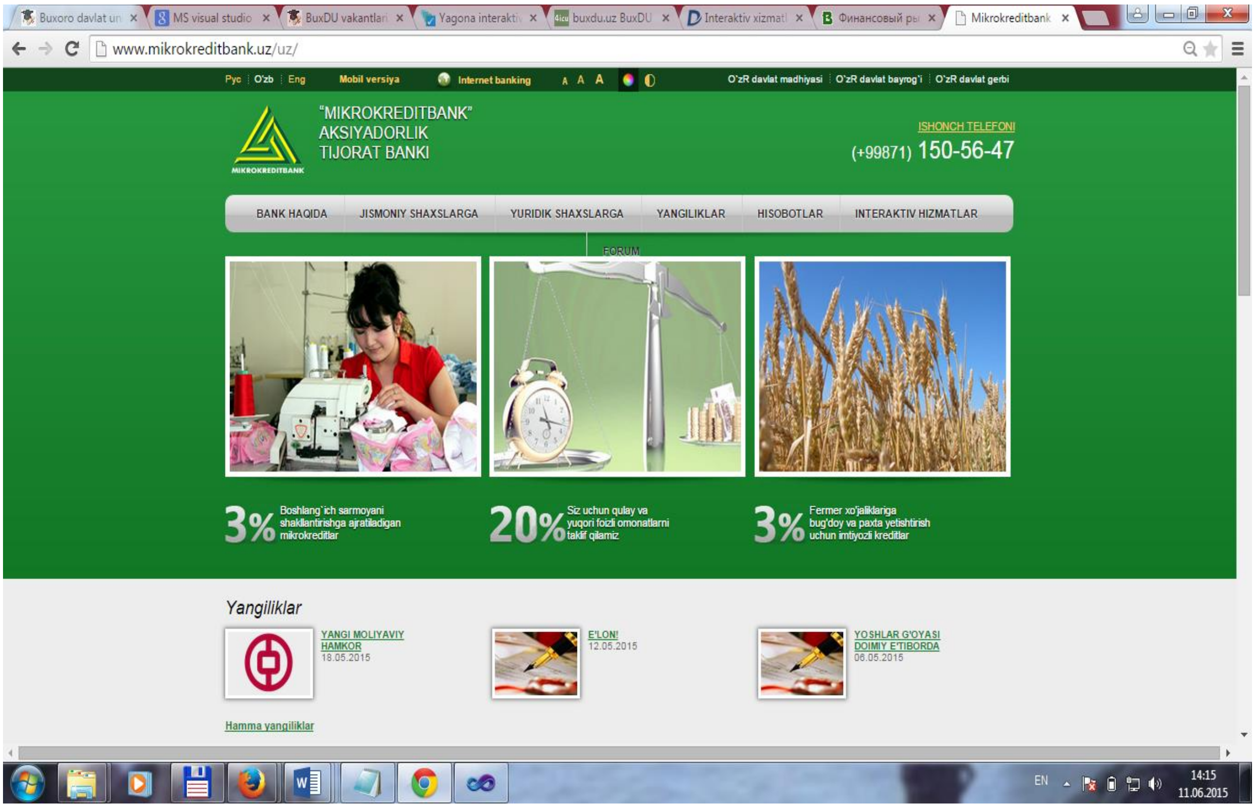

www.agrobank.uz;

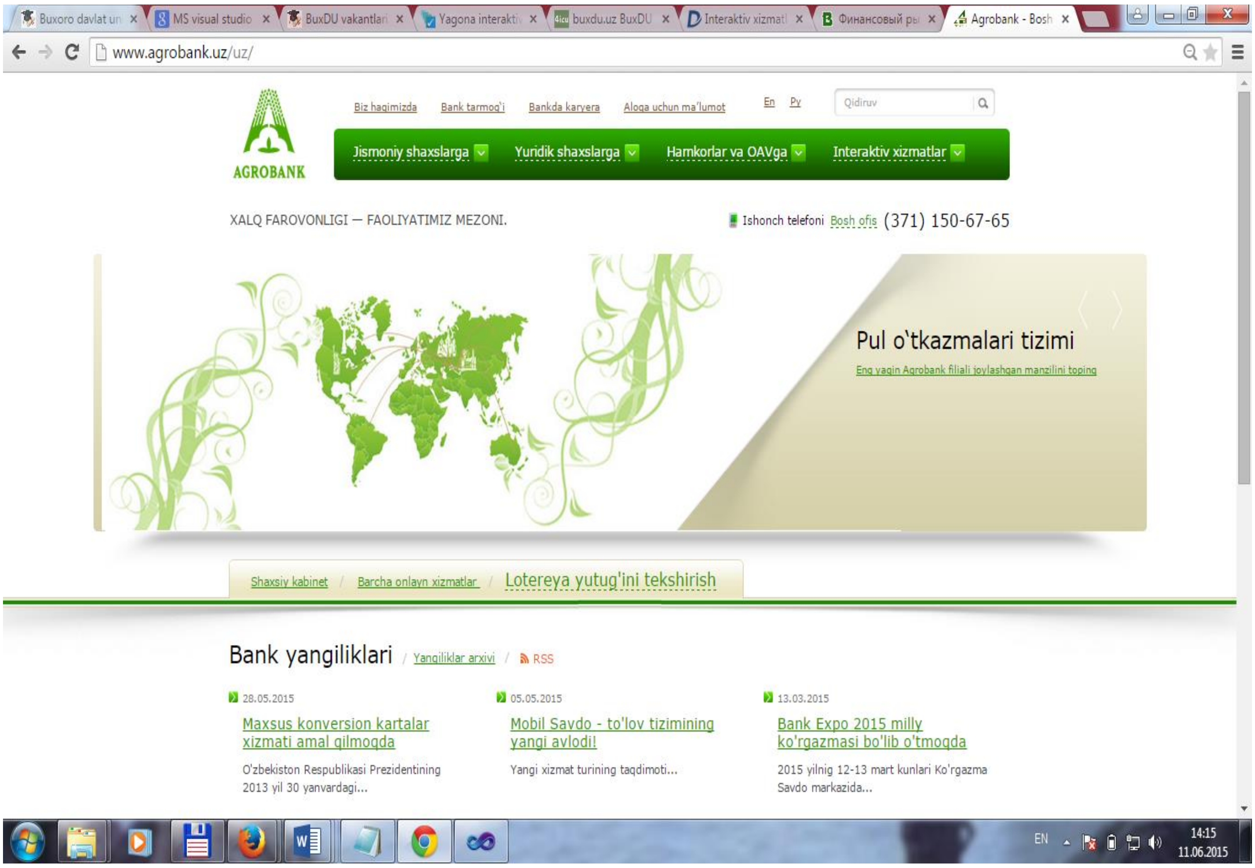

www.asakabank.com;

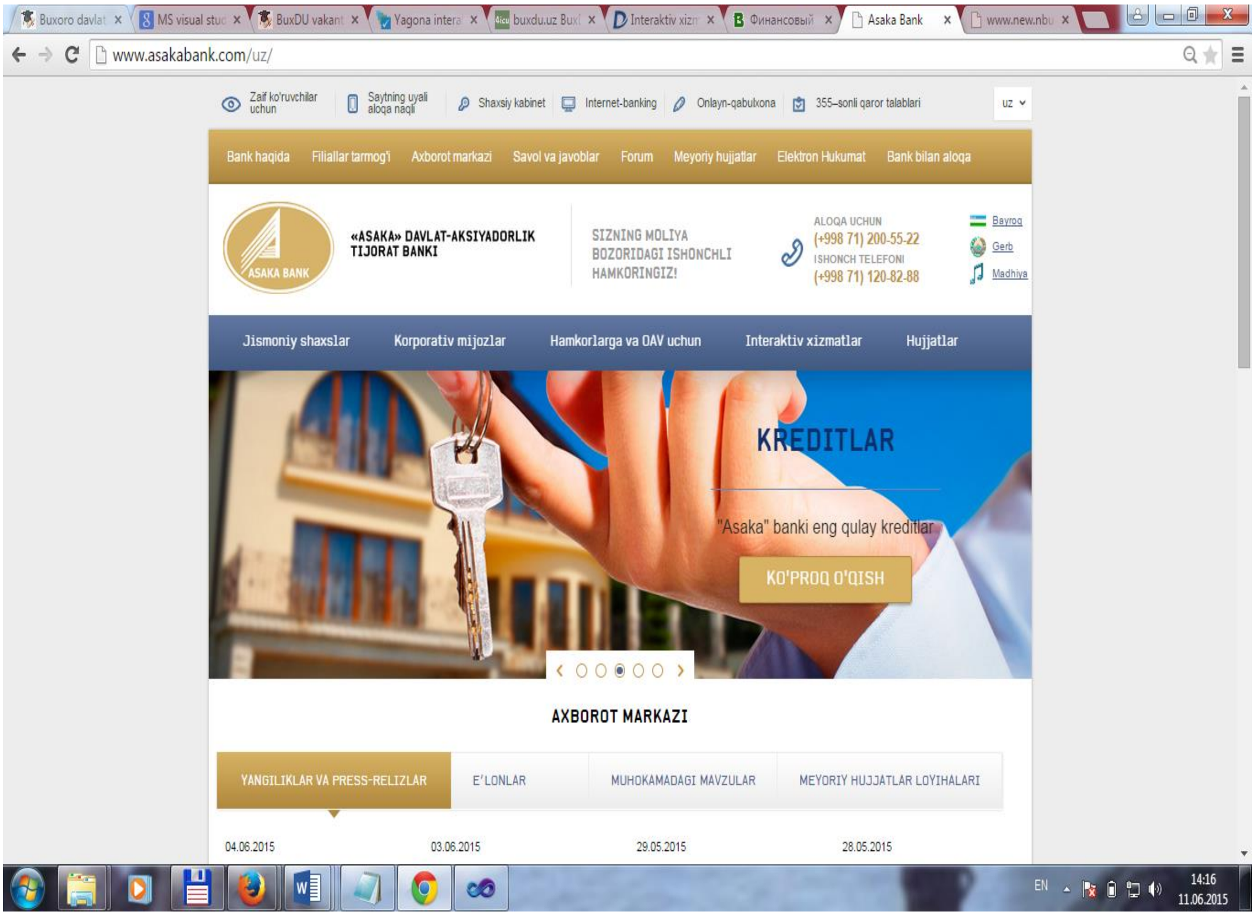

www.uzpsb.uz;

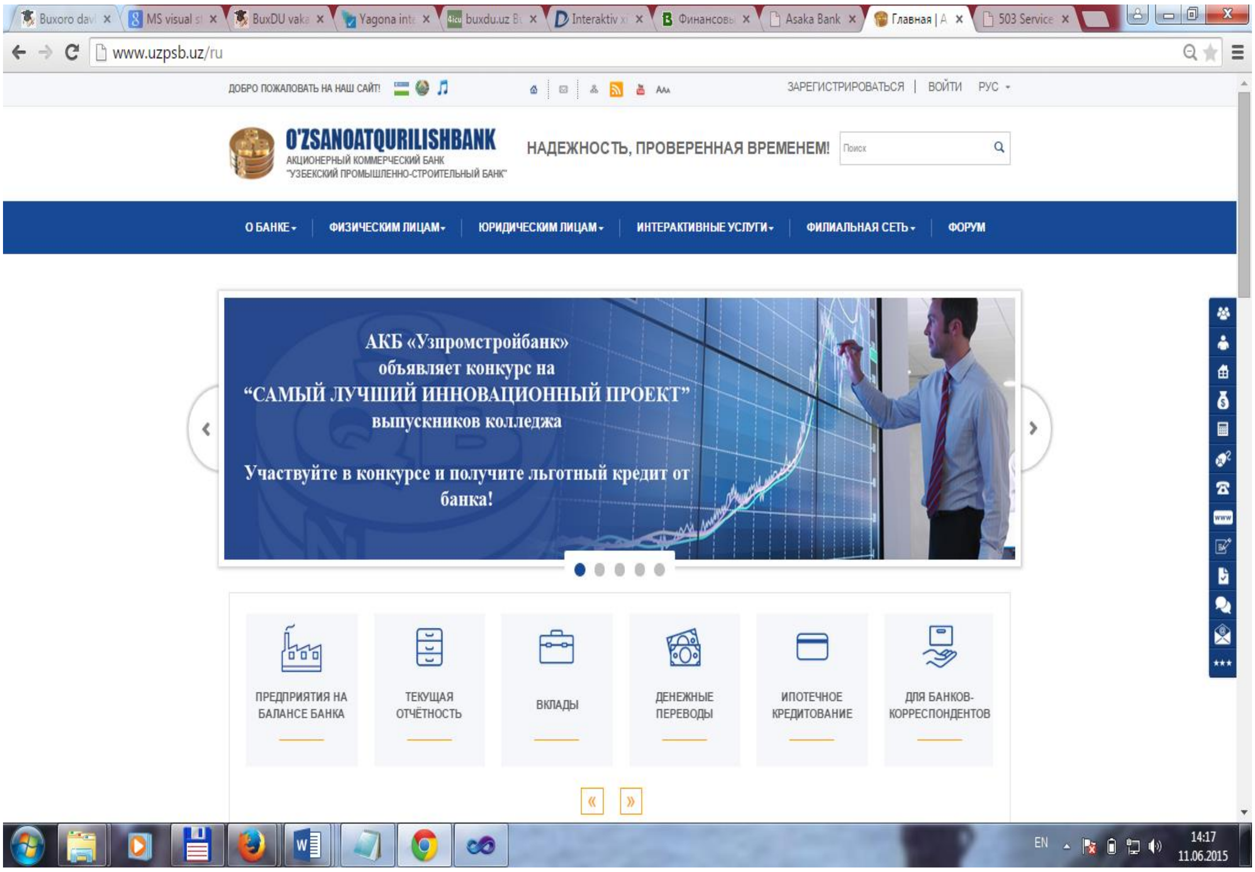

www.xb.uz;

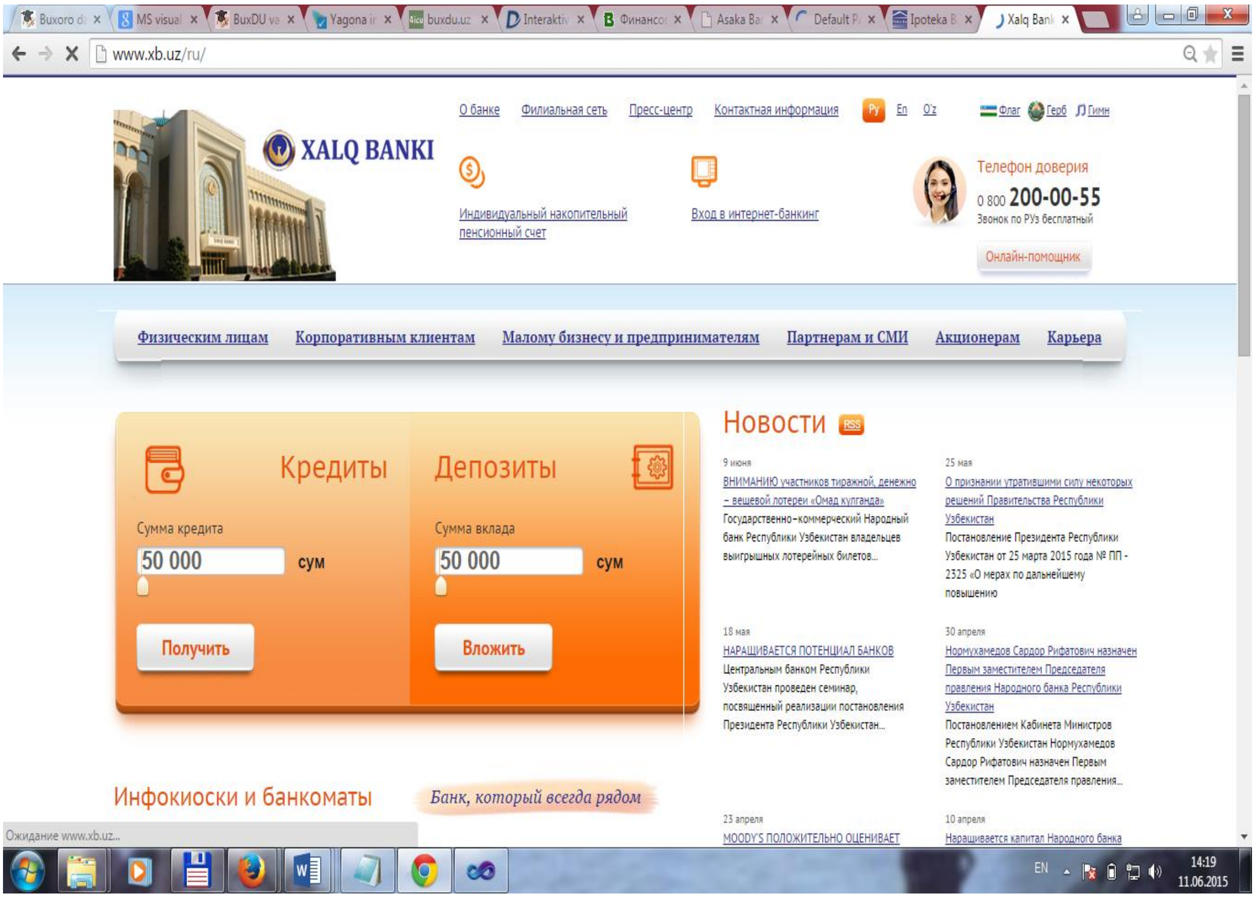

www.ipotekabank.uz;

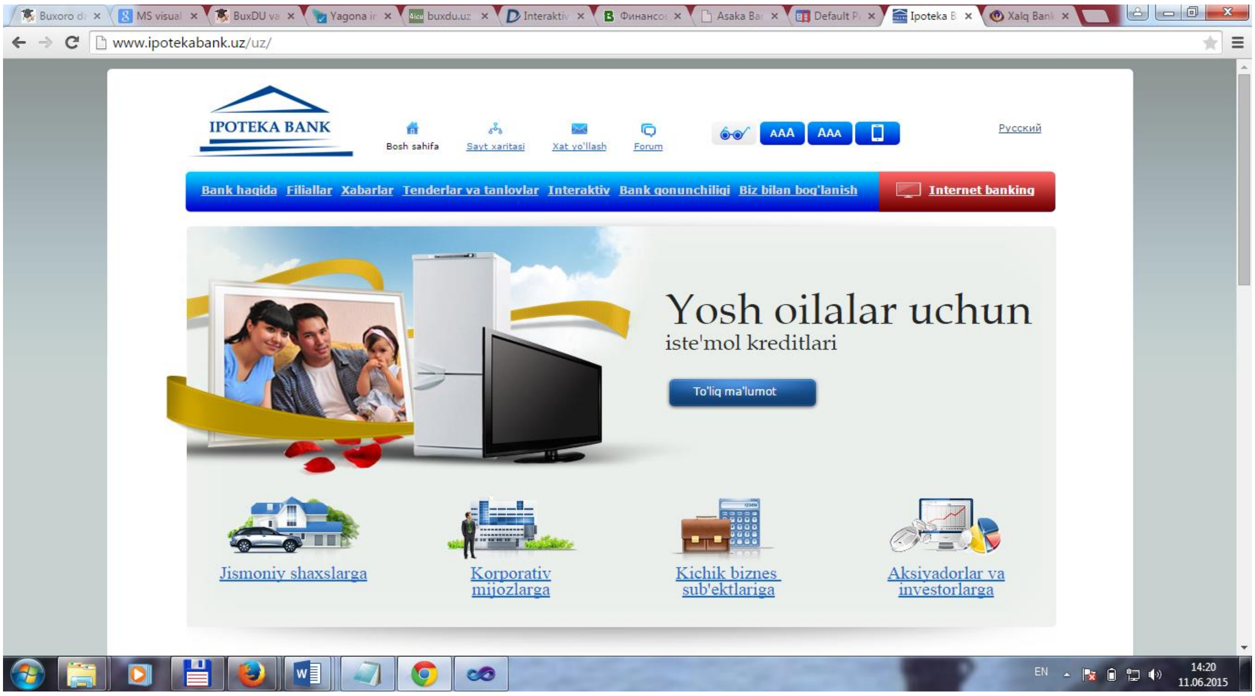

va hakoza banklar.

Ob havo ma'lumotlari. Respublika barcha viloyatlari va Toshkent shahri hamda halqaro miqyosda ob - havo haqidagi ma'lumotlarni quyidagi, O'zbekistonda yaratilgan veb sahifalardan aniqlash mumkin. ob-havo.uz; www.pogoda.uz ; www.meteoprog.uz.

Ob-havo prognozi bo'yicha eng to'liq ma'lumotlarni www.meteoprog.uz veb sahifasidan olish mumkin. Sahifa dizayni ham foydalanuvchilar uchun juda qulay.

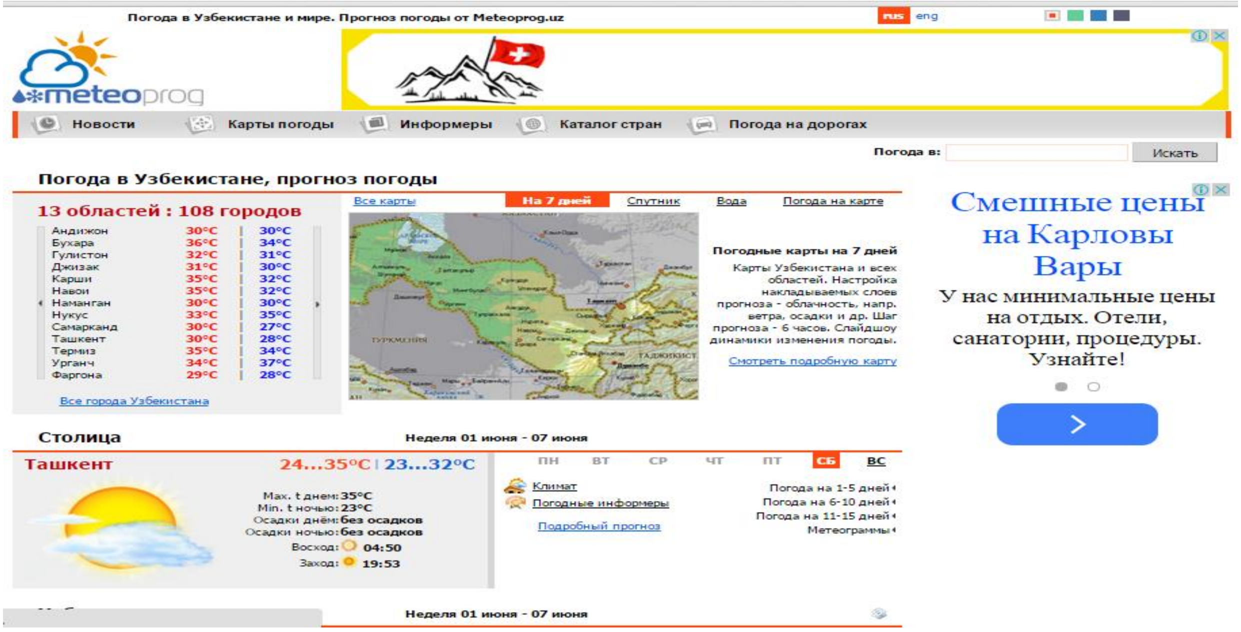

Yangiliklar. O'zbekiston Respublikasida faoliyatlari dorasida olib borilayotgan asosiy yangiliklar majmuasini uza.uz, gov.uz hamda desk.uz veb saytlari orqali topish mumkin. Ushbu veb sahifalarda Davlat boshqaruv va xo'jalik yurituvchi organlar veb sahifalari orqali ko'rsatiladigan interaktiv xizmatlari, ular faoliyati haqidagi yangiliklar, xabarlar mavjud.

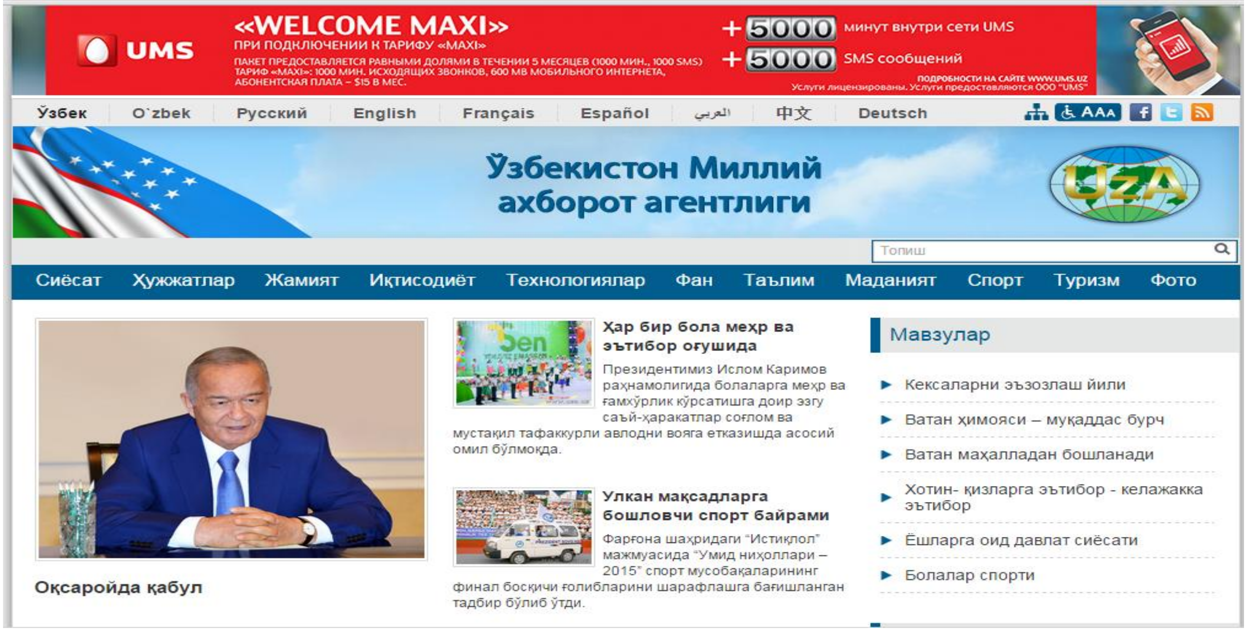

Tele va radioeshittirish dasturlari. O'zbekiston milliy teleradio kompaniyasi ma'lumotlari va teledasturlar jadvalini hamda ularning faoliyati bilan bog'liq bo'lgan ma'lumotlarni quyidagi veb sahifalardan olishingiz mumkin. www.mtrk.uz;

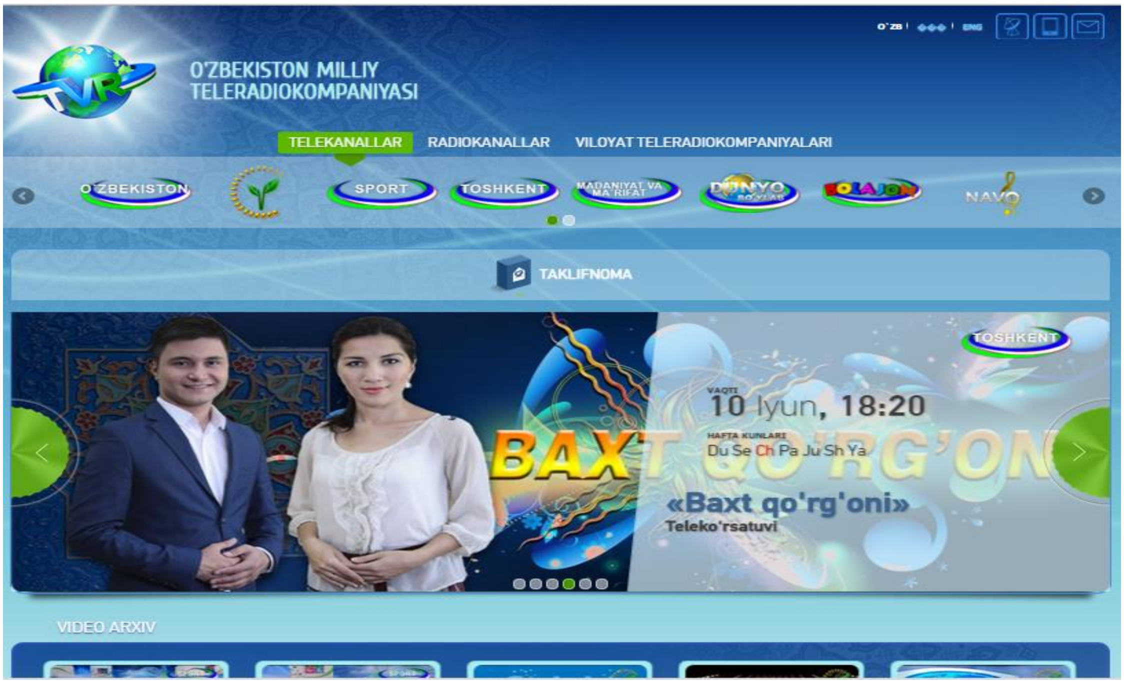

Ish o’rinlar birjalari. Respublika doirasida bo’sh ish o’rinlarini topish, aniqlash va muloqat o’rnatish quyidagi veb sahifalar orqali amalga oshirilishi mumkin. www.myjob.uz, www.vakansi.uz bu saytlardan siz ish o’rinlari haqidagi ma’lumotlarni va Siz, o’zingiz haqingizdagi ma’lumotlarni to’ldirib jo’natishingiz va javob olishingiz mumkin.

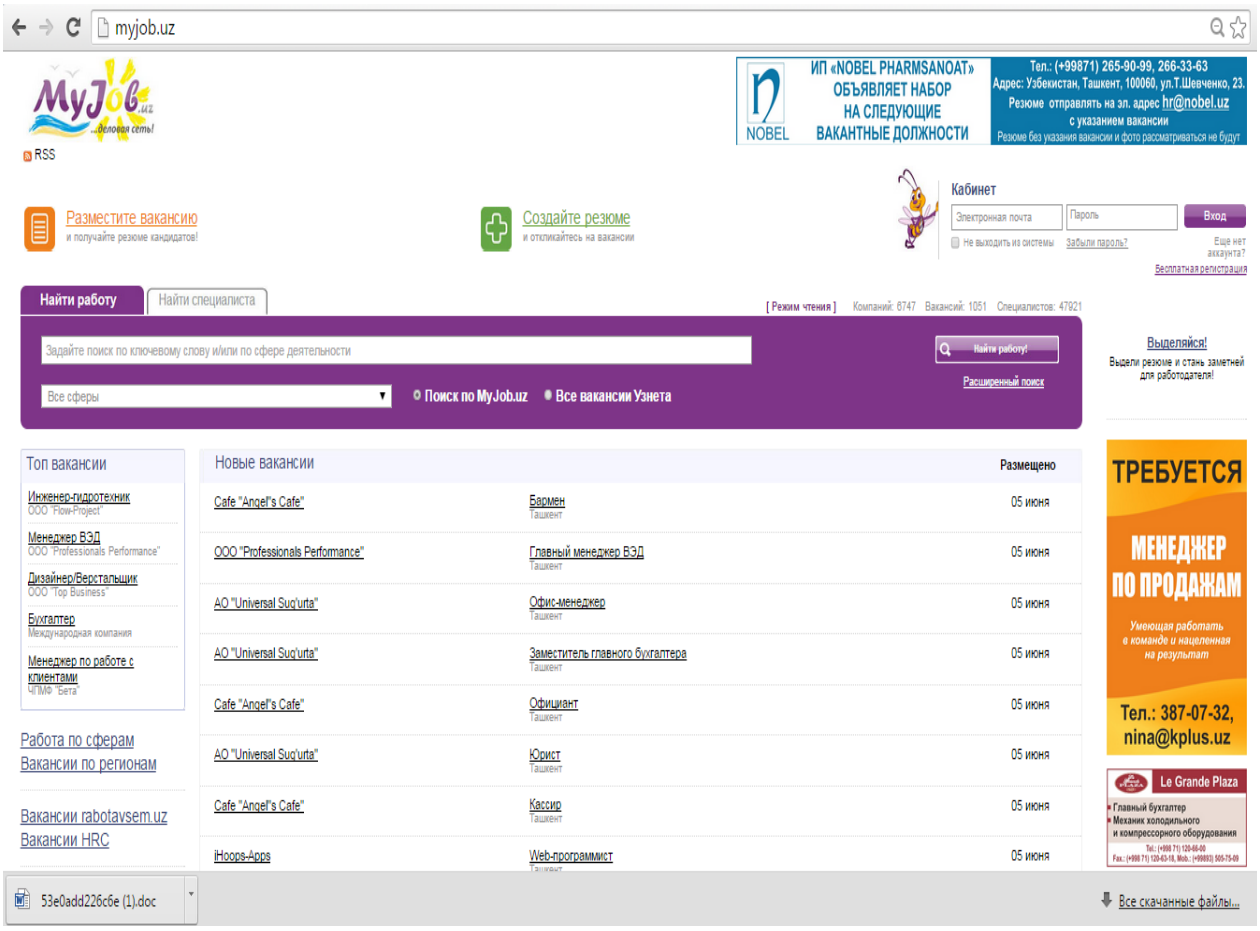

Sport yangiliklari. Respublika va xalqaro sport musobaqalari, ularning o’tkazilish jadvallari va holatlari haqidagi ma’lumotlarni quyidagi veb sahifalardan qidirish mumkin: www.uff.uz; www.the-uff.com; www.paxtakor.uz; www.bunyodkor.uz; www.fifa.com. Bu saytlardan O’zbekiston futboli va jaxon futboli yangiliklarini olishingiz mumkin. www.allsportsites.net bu saytdan esa sport turlari reytingi yangiliklari haqidagi ma’lumot olishingiz mumkin.

Sportal.uz sport yangiliklari

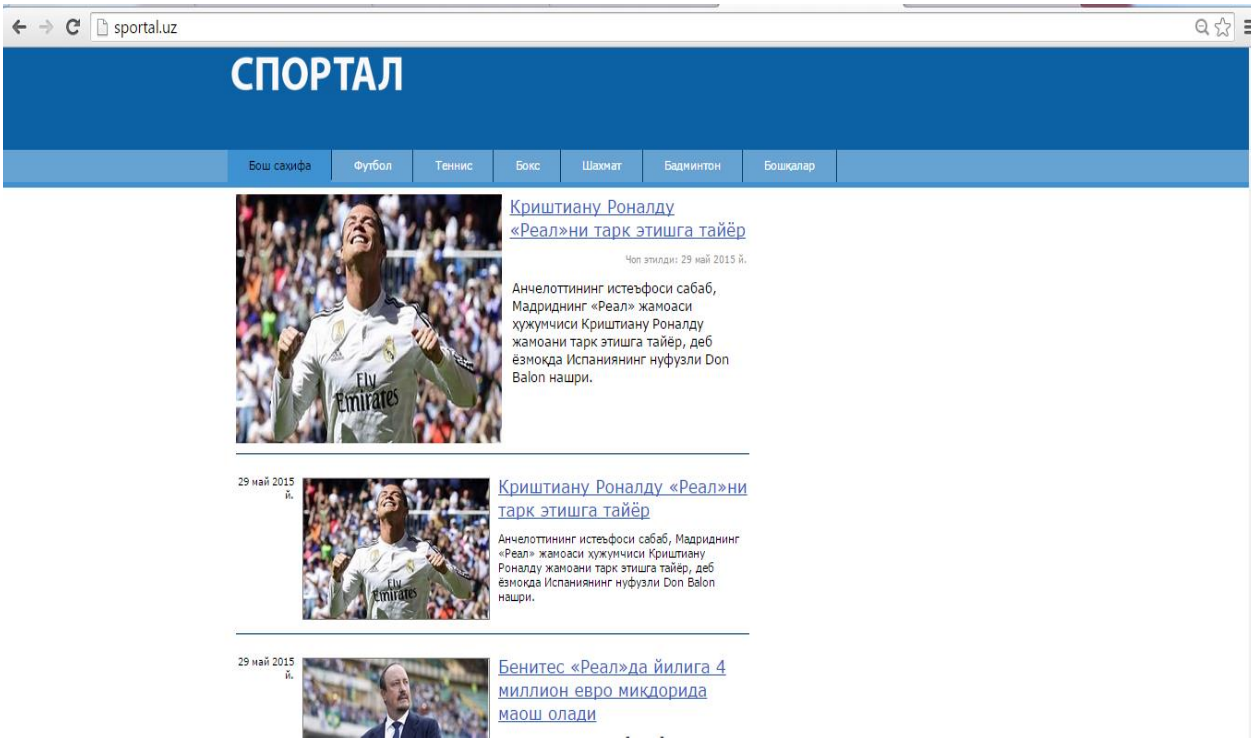

Davlat boshqaruv va xo’jalik yurituvchi organlar veb sahifalari orqali ko’rsatiladigan interaktiv xizmatlar.

Interaktiv davlat xizmati – idoralar tomonidan idoralarning axborot tizimlari vositasida telekommunikastiyalar tarmog’i orqali jismoniy va yuridik shaxslarga axborot-kommunikastiya texnologiyalaridan foydalangan holda ko’rsatiladigan xizmatlar.

Interaktiv davlat xizmati quyidagi shakllarda ko’rsatiladi:

- umumiy foydalaniladigan axborotni e’lon qilish (tarqatish) - tegishli axborot tizimlari, shu jumladan Internet orqali davlat axborot resurslaridan foydalanish bo’yicha xizmatlarni realizastiya qilish;
- bir tomonlama o’zaro hamkorlik - elektron shakldagi hujjatlarning har xil formulyarlaridan foydalanish imkoniyatini berish;
- ikki tomonlama axborot ayirboshlash - so’rov bo’yicha qabul qilish, tahlil (ko’rib chiqish) va javob yuborishni o’z ichiga oladigan idora xizmatlari (buyurtmanomalar va murojaatlarni taqdim etish, ularni qayta ishlash natijalarini taqdim etish va/yoki berish);

– elektron shakldagi ma’lumotlar to’liq ayirboshlanishini amalga oshirish, shu jumladan xizmatlar ko’rsatish va ularga haq to’lash shaklida ko’rsatilishi mumkin.

Bugungi kunda davlat organlarining veb-saytlari orqali aholiga interaktiv davlat xizmatlari asosida **384** turdagi interaktiv xizmatlar ko’rsatiladi.

Quyidagi veb sahifalardan Davlat boshqaruv va xo’jalik yurituvchi organlar veb sahifalari orqali ko’rsatiladigan interaktiv xizmatlari, ular faoliyati haqidagi yangiliklar, xabarlarni topish mumkin.

– O’zbekiston Respublikasi xukumatinnig portali. http://www.gov.uz

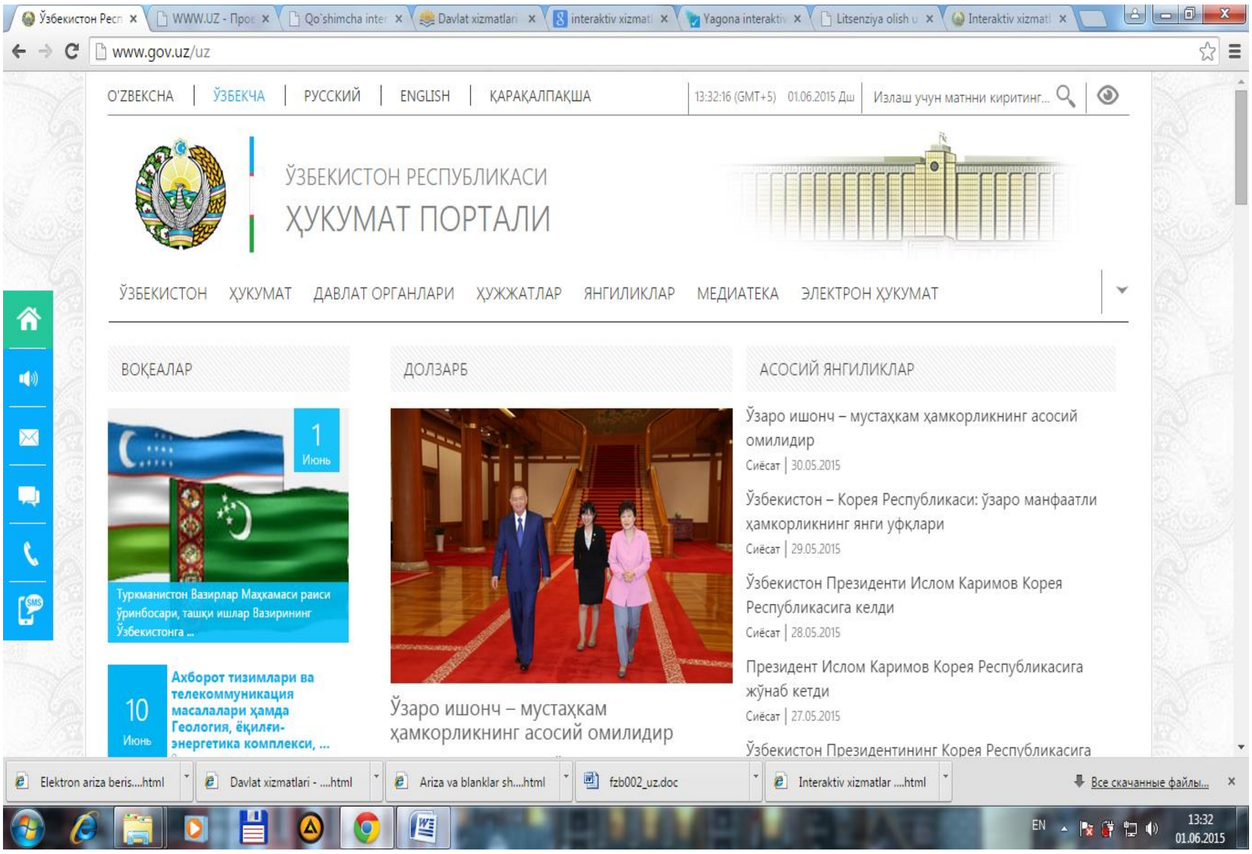

– O’zbekiston Respublikasi xukumatinnig portali. http://www.aci.uz

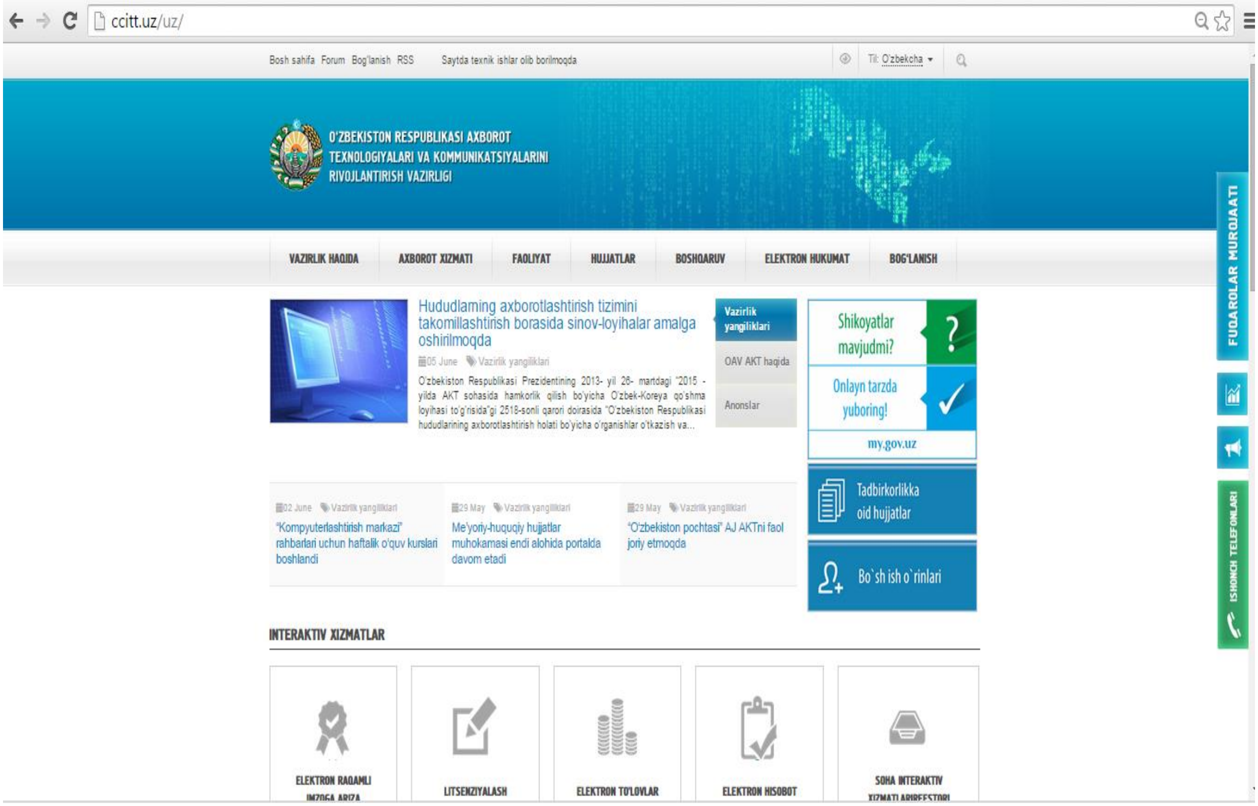

Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy ta’minotning foydalanuvchi interfeysini yaritish.

Foydalanuvchi interfeysi sodda, foydalanish uchun qulay bo`lishi kerak, aks holda esa tez unutiladi. Web – sahifalar shunday sodda bo`lishi kerakki, yangi foydalanuvchilar qiyinchiliksiz ushbu web – sahifalardan foydalana olishlari kerak. Hozirgi vaqtda web-saytlar dinamik shaklda tayyorlanadi. Dinamik web-saytlar – foydalanuvchi so‘rovini bajarish jarayonida axborotlari bir-biri bilan bog‘lanmagan holda o‘zgarib turuvchi web-sahifalardan iborat bo‘ladi. Dinamik web-saytlarda axborotlar bilan ishlash foydalanuvchi so‘roviga binoan serverda saqlanayotgan ma’lumotlar omboriga murojaat asosida tashkil etiladi.

Web-sayt bir-biriga yaqin juda ko‘p web-sahifalardan iborat bo‘lsa, shubhasiz uni dinamik turda bo‘lishi katta ahamiyatga ega. Dinamik web-saytlarning asosiy qulayliklaridan biri axborot resurslarini administrator oynasi orqali boshqarishning osonligidir.

Dinamik web-saytlar interaktiv (interfaol, ingl. interaction – o‘zaro ta’sir eta olish) texnologiyalarni qo‘llashda qulay bo‘lib, bunday texnologiyalar qo‘llangan web-saytlar **interaktiv web-saytlar** deb ataladi. Hozirgi kunda web-saytlarning

interaktivlik imkoniyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Lekin, ko'p hollarda flesh-animatsiyali yoki multimediali resurslari mavjud bo'lgan web-saytlar interaktiv web-saytlar sifatida noto'g'ri talqin etilmoqda.

Interaktiv web-saytlarda faqatgina ma'lumotlarni ko'rish yoki tanishish imkoniyatini taqdim etish bilangina cheklanib qolmasdan, yana ularda ro'yxatdan o'tish, xabar yuborish va qabul qilish, onlayn (ingl. online – aloqada, tarmoqda) so'rovlar o'tkazish, buyurtma asosida ma'lumot olish, turli hisoblagichlar va boshqa elementlar orqali foydalanuvchining "muloqot" qilish imkoniyati ham taqdim etiladi. Shu bilan birga ko'pgina interaktiv web-saytlar foydalanuvchi va sayt ma'muriyati orasida onlayn-suhbatlar o'tkazish, onlayn-chatlar (ingl. chatter – gaplashmoq) orqali real vaqt holatida to'g'ridan-to'g'ri bog'lanish imkonini beradi. Web-saytga interaktivlik xususiyatini joriy etish uchun maxsus dasturiy kodlar – server skriptlaridan foydalaniladi. Bu skriptlar foydalanuvchidan olingan ma'lumotlar serverda qayta ishlangach web-sahifada aks etishini ta'minlab beradi. Odatda, brauzer html-faylni o'qiydi, agar ushbu html-faylda server skripti mavjud bo'lsa, avval ulardagi ssenariy bo'yicha amallar serverda bajariladi, so'ngra olingan natijalar brauzerda aks ettiriladi. Skriptlar serverda bajarilganligi hamda natija brauzerga yuborilganligi sababli server skriptining dastlabki dasturiy kodi brauzerda ko'rinmaydi.

Server skriptlar quyidagilarni bajarishi mumkin:

– ixtiyoriy axborotlarni tezda qo'shish va o'zgartirish;

– foydalanuvchining so'roviga javob berish yoki ularga ma'lumot yuborish;

– ixtiyoriy ma'lumot yoki ma'lumotlar omboriga kirish imkoniyati;

– foydalanuvchi xohishiga ko'ra web-sahifani o'zgartirish va sozlash kabi.

Interaktiv web-saytlarda bir qator tartib-qoidalar mavjud bo'lib, ulardan asosiylarini sanab o'tamiz:

- Web-saytdagi web-sahifalarning deyarli barcha qismi server dasturlari yordamida generatsiya (hosil) qilinadi va qayta ishlanadi.

- Web-sahifalar generatsiyasi uchun barcha axborot tegishli ma’lumotlar omboridan olinadi. Ma’lumotlar ombori maxsus server kompyuterlarida turli ko‘rinishda saqlanadi.

- Ko‘pincha web-saytlarda ruxsatni cheklash elementlaridan foydalaniladi. Bu cheklashlar turli mijozlar uchun turlicha bo‘lishi mumkin. Oddiy mijozlar web-saytni faqat ko‘rib chiqish, boshqalari esa o‘zgartirishlar kiritish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bunda identifikatsiyalash (lotin. identifico – tenglashtirmoq, bir xil deb hisoblamoq), ya’ni login (foydalanuvchi identifikatori nomi) va parol (frans. parole – so‘z) elementlaridan foydalaniladi (quyidagi rasmlarga qarang).

- Web-saytda ma’lumotlarni qidiruv tizimi mavjud bo‘ladi.

Dinamik web-saytlar JavaScript, PHP, Perl va shu kabi juda ko‘p tarqalgan va umumiy e’tirof etilgan dasturlash tizimlari yordamida ishlab chiqilib, ular yordamida server skriptlari yoziladi. Ushbu dasturlash tillari ixtiyoriy murakkablikdagi saytlarni mukammal darajada tayyorlash imkonini beradi. Ammo, bu vazifani bajarish chuqur malaka talab etilgani uchun dasturchilar tomonidan amalga oshiriladi.

Interaktiv web-sahifani hosil qilishda HTML tili ichida JavaScript elementlari qo‘llaniladi. Bu elementlarni qisqacha quyidagicha izohlash mumkin.

– <**script**> va </**script**> teglari orasida yozilgan kodlar JavaScript kodlari deb tushuniladi;

– function **ball(testga)** biz kiritgan funksiya bo‘lib, **ball** – funksiya nomi, **testga** – forma nomiga bog‘lanishdir;

– funksiyada testlarga berilgan to‘g‘ri va noto‘g‘ri javoblarni hisobga olib borish uchun **hisob** nomli butun qiymatli o‘zgaruvchi kiritilgan; bo‘lib, u to‘g‘ri javob tanlanganda bittaga ortadi (hisob++), to‘g‘ri

– k-test savoli uchun kiritilgan **ak[0..3]** butun qiymatli massivning i-indeksi “ak” nomli test savolining (i+1)-qiymatli (value=i+1) javobiga mos qo‘yilgan;

– **if (testga.ak[j].checked) {hisob++;}** shart tekshiruvchi operator **testga** nomli formaning k-testidan to‘g‘ri (j+1)-javob tanlanganda “rost” qiymat qabul qiladi va hisobni bittaga oshiradi (hisob++);

– **if (testga.ak[j].checked) {hisob--;}** shart tekshiruvchi operator **testga** nomli formaning k-testidan noto‘g‘ri (j+1)-javob tanlanganda “yolg‘on” qiymat qabul qiladi va hisobni bittaga kamaytiradi (hisob--);

– **if (hisob>=6) {alert("   Balingiz 6");}** shart tekshiruvchi operator agar hisob qiymati 6 dan kichik bo‘lmasa “rost” qiymat qabul qiladi va e’lon qilingan chaqiruvga binoan ekranga chiqadigan “   **Balingiz 6**” yozuvi joylashtirilgan oyna tayyorlaydi;

– **hisob>=5 && hisob<6** sharti 5 ≤ hisob < 6 shartiga teng kuchli (&& mantiqiy amali AND mantiqiy amaliga teng kuchli);

– **<input type="button" onclick="ball(this.form)" value="Natijani ko‘rish">** sichqoncha ko‘rsatkichi yordamida “**Natijani ko‘rish**” tugmasi tanlanganda (onclick) **ball** funksiyasiga murojaat qiladi va shu forma ma’lumotlari asosida chaqiruv e’lon qiladi;

– **<p style="margin-left: 100">** tegi matnni yangi abzasda chap tomondan 100 piksel joy qoldirib ekranga chiqaradi;

– **<hr>** tegi ekranda gorizontal to‘g‘ri chiziq chizadi.

Yuqoridagi HTML-hujjatni yozib, mos web-sahifada ishlab ko‘rishni mustaqil ish sifatida qoldiramiz. Ko‘rib turganingizdek, HTML tili va JavaScript ssenariylar tili birgalikda web-sahifani “jonlantirar” ekan. Shuning uchun faqat HTML tilini o‘rganish bilangina cheklanib qolmaslik kerak.

“interakt.buxdu.uz” veb sayti ishga tushirilganda, uning ko‘rinishi quyidagicha (ya’ni bosh sahifa):

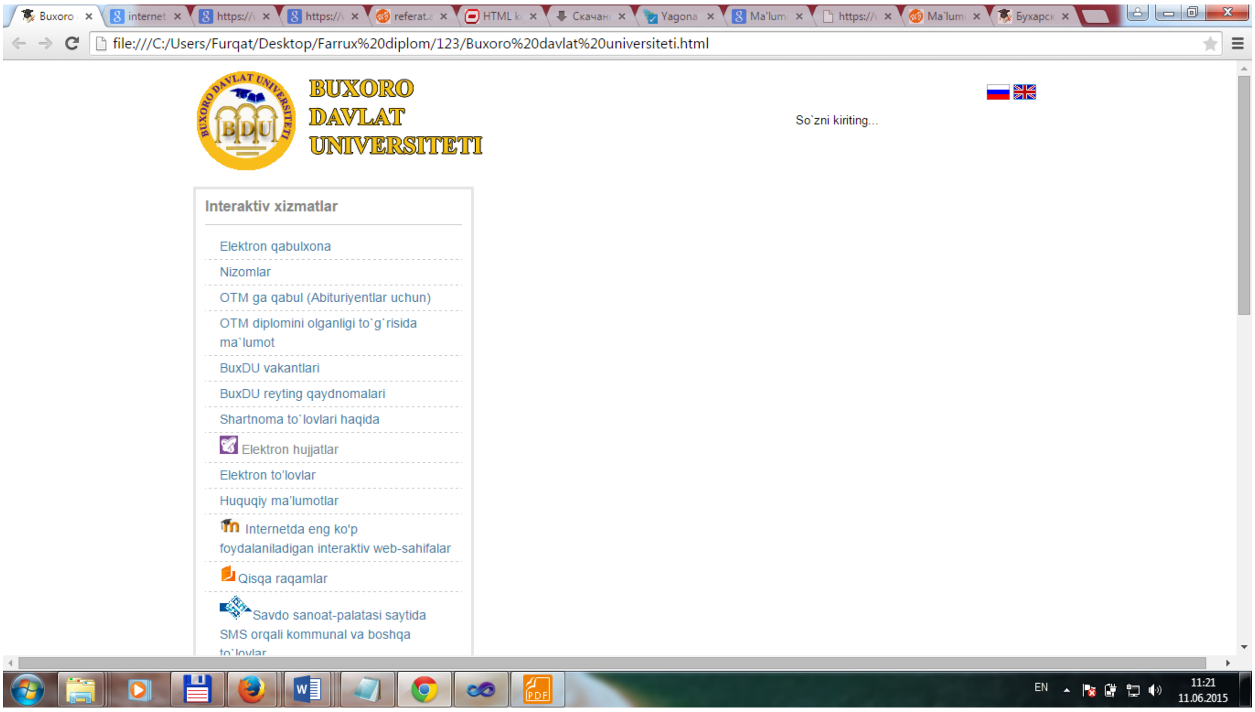

“interakt.buxdu.uz” veb saytining foydalanuvchi interfeysi

BuxDU ning interakt.buxdu.uz veb-sayti menyusi asosan 13 ta asosiy bo‘limdan iborat bo‘lib bu bo‘limlar quyidagilar:

1. Elektron qabulxona
2. Nizomlar
3. OTM ga qabul (Abituriyentlar uchun)
4. OTM diplomini olganligi to`g`risida ma`lumot
5. BuxDU vakantlari
6. BuxDU reyting qaydnomalari
7. Shartnoma to`lovlari haqida
8. Elektron hujjatlar
9. Elektron to’lovlar
10. Huquqiy ma’lumotlar
11. Internetda eng ko'p foydalaniladigan interaktiv web-sahifalar
12. Qisqa raqamlar
13. Savdo sanoat-palatasi saytida SMS orqali kommunal va boshqa to`lovlar

Elektron qabulxona bo’limida fuqarolarning murojaatlari qabul qilinadi:

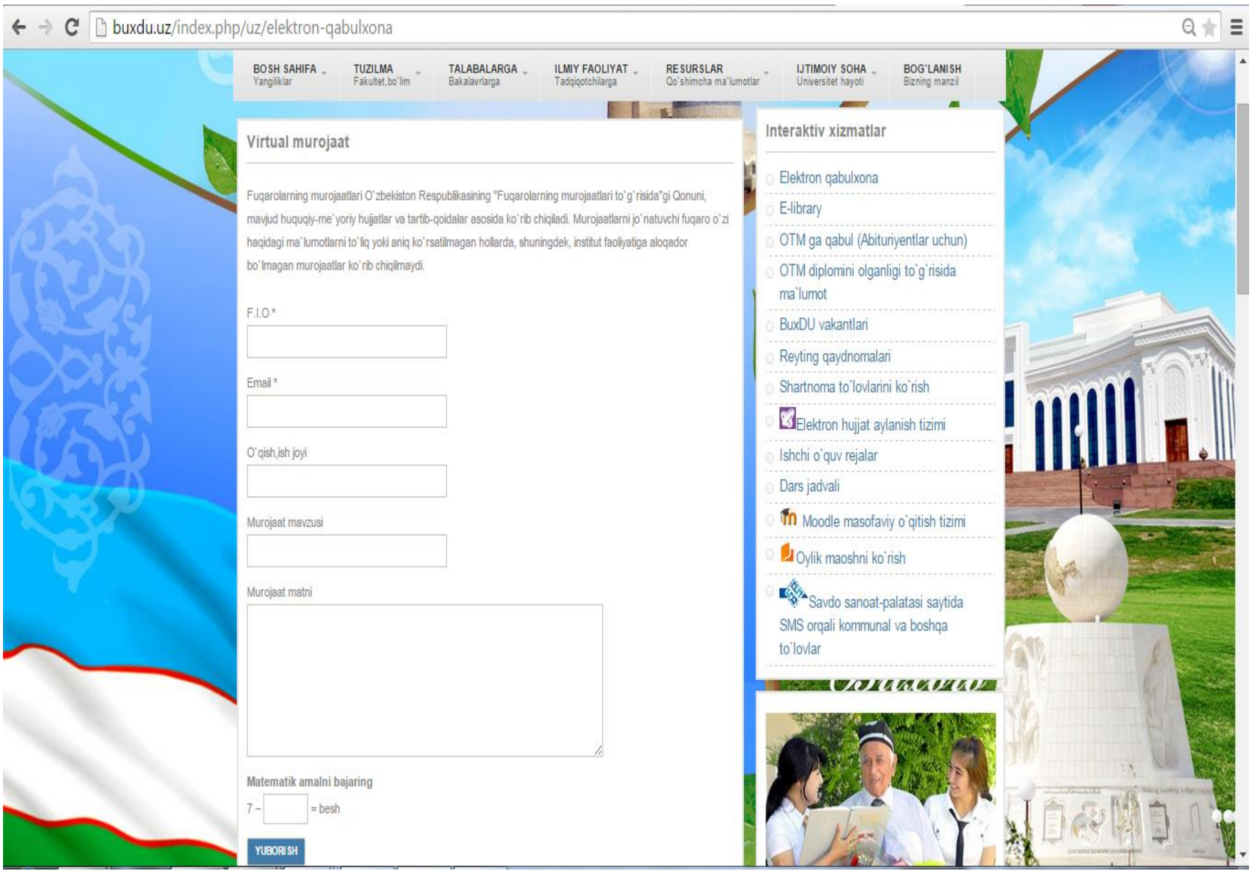

Fuqarolar o’z shaxsiy ma’lumotlarini kiritib, murojaatlarni yuborish tugmasini bosish orqali yuborishlari mumkin va javob foydalanuvchining elektron pochtasiga yuboriladi.

Web – sahifaning Nizomlar bo’limida Oliy ta’lim sohasiga oid barcha nizomlar keltirib o’tilgan.

OTMga qabul bo’limi oliy ta’lim muassasalariga kiruvchi abituriyentlar uchun respublikamizdagi barcha oliy ta’lim muassasalari va ularning fakultetlari to’g’risidagi ma’lumot bilan boyitilgan.

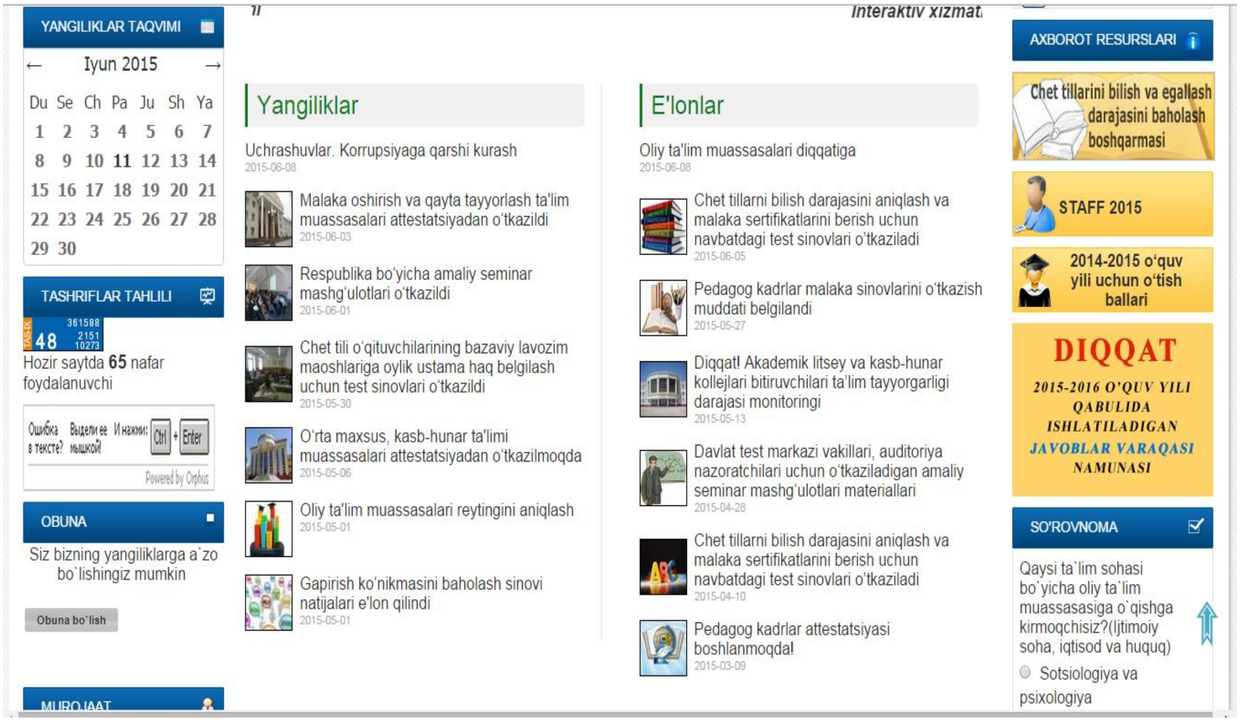

BuxDU vakantlari bo’limida Buxoro Davlat universitetidagi bo’sh ish o’rinlari haqida ma’lumot joylashtirilib, yangilanib boriladi.

BuxDU reyting qaydnomalari bo’limida BuxDU talabalari va professor o’qituvchilari uchun reyting qaydnomalari bilan ishlash imkoniyati mavjud. Bu bo’lim universitetdagi mavjud tizim bilan bog’lanadi.

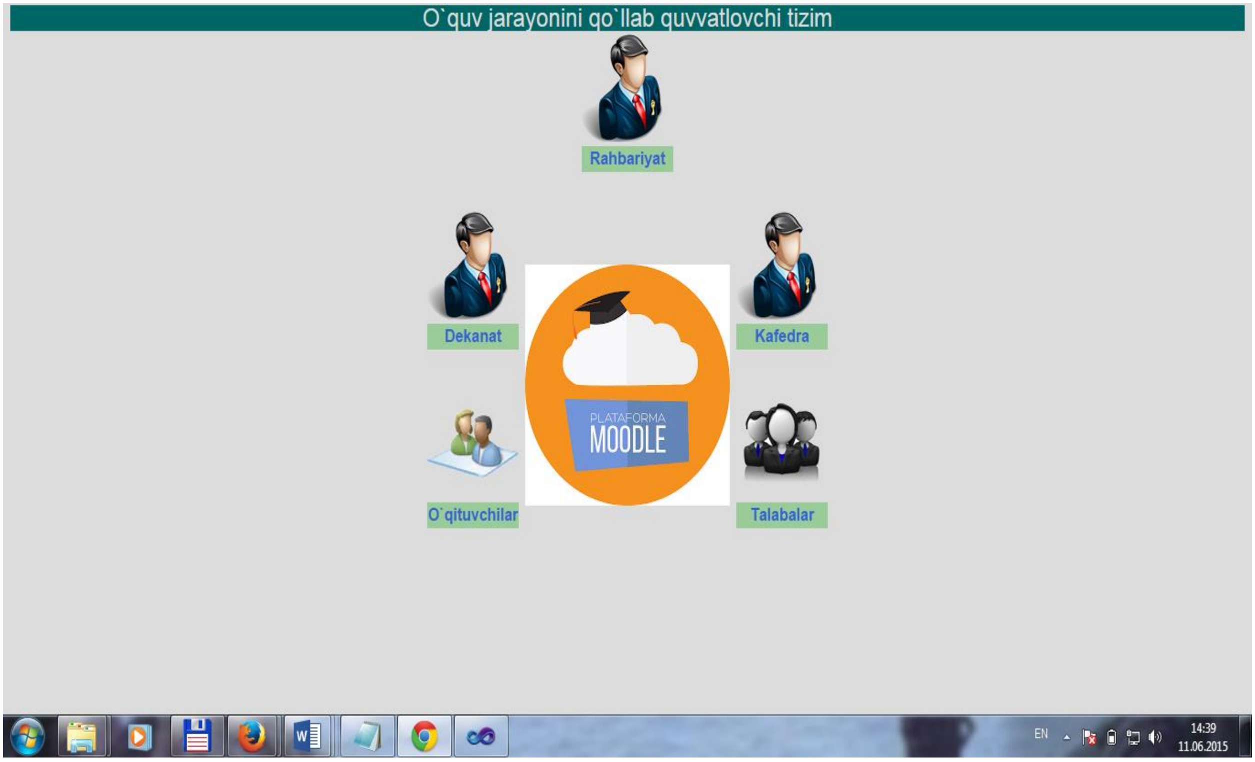

Shartnoma to'lovlari bandida talabalar shartnoma to'lovlari haqida ma'lumotga ega bo'lishlari mumkin.

Shuningdek, Elektron hujjatlar, Elektron to'lovlar, Huquqiy ma'lumotlar, Internetda eng ko'p foydalaniladigan interaktiv web-sahifalar, Qisqa raqamlar, Savdo sanoat-palatasi saytida SMS orqali kommunal va boshqa to`lovlar kabi bo'limlar ham mavjud bo'lib, bu bo'limlar hali ma'lumotlar bilan boyitilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Арипов М.М. Internet ва электрон почта асослари. –Т.: Университет, 2000. -132 б.

2. Axmedov A.B., Tayloqov N.I. Informatika. Akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. -T.: O'zbekiston, 2001.-272 b.

3. Yuldashev U.Y., Boqiyev R.R., Zokirova F.M. Informatika. –T.: G'.G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2002. - 237 b.

4. Abduqodirov A.A., Hayitov A.G'., Shodiyev R.R. Axborot texnologiyalari //Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. -T.:O'qituvchi, 2003. –152 b.

5. Axmedov A.B., Tayloqov N.I. Informatika. Akademik litsey va kasb hunar kollejlari uchun darslik.-T.:O`zbekiston, 2001. 2 – nashri. – 272 b.

Foydalanilgan internet manbalar

6. http://dastur.uz Kompyuter dasturlari va kompyuterda dasturlashga oid forum, xabar va yangiliklar

7. http://google.com Google qidiruv tizimi

8. http://www.edu.uz O`zbekiston Respublikasi Oliy va O`rta maxsus ta`lim

MUNDARIJA

Kirish……………………………………………………………………………3
Interaktivlik tushunchasi. Interaktiv xizmatlar tushunchasi……………………... 4
Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy vositalar sharhi…………………………. 6
Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy ta’minotlarni loyihalash va yaratish asoslari…………………………………………………………………………….. 10
Web saytlarni loyihalashtirish va ishlab chiqish bosqichlari:…………………… 11
Internet tarmog’i orqali ko’rsatiladigan interaktiv xizmat turlari……………….. 17
Interaktiv xizmat ko‘rsatuvchi dasturiy ta’minotning foydalanuvchi interfeysini yaritish…….. 34
Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati………………………………………………42